

TC
İSTANBUL AYDINÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERENSTİTÜSÜ



TÜRK VE AZERBAYCAN AİLE HUKUKUNDA
EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aynur GULİYEVA

HUKUK ANABİLİMDALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Pakize Ezgi AKBULUT

Mayıs2018

TC
İSTANBUL AYDINÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERENSTİTÜSÜ



TÜRK VE AZERBAJCAN AİLE HUKUKUNDA
EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aynur GULİYEVA

(Y1512.220012)

HUKUK ANABİLİMDALI
ÖZEL HUKUK PROGRAMI

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Pakize Ezgi AKBULUT

Mayıs 2018



T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı Y1512.220012 numaralı öğrencisi Aynur GULIYEVA'nın "TÜRK VE AZERBAYCAN AİLE HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 25.02.2018 tarih ve 2018/04 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *ayb.ckj* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *Başarılı* edilmiştir.
kabul

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :15/05/2018

1)Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Pakize Ezgi AKBULUT

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ömer Adil ATASOY

3) Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ekrem KURT

[Handwritten signatures of the members of the jury and the supervisor, with dotted lines indicating the signature lines.]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Aile Hukuku ve Azerbaycan Aile Hukukunda Evliliğin Geçersizliği” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.../.../2018)

Aynur GULİYEVA



ÖNSÖZ

Bu çalışma, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan "Türk Aile Hukuku ve Azerbaycan Aile Hukukunda Evliliğin Geçersizliği" isimli tezi içermektedir.

Çalışmalarımın her aşamasında bilgi ve deneyimleri ile yardımcı olan, kendisinden çok şey öğrendiğim, değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Pakize Ezgi AKBULUT' a ve eğitimim boyunca emeği geçen diğer tüm hocalarıma teşekkür eder ve saygılarımı sunarım.

Son olarak, manevi desteğini benden esirgemeyen ve her zaman yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mayıs, 2018

Aynur GULİYEVA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISATLIMALAR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ	1
2. EVLİLİĞİN KURULMA ŞARTLARI	4
2.1 Evlilik Kavramı	4
2.2 Evlenme Ehliyeti	6
2.2.1 Türk hukukunda.....	6
2.2.1.1 Yaş Koşulu.....	6
2.2.1.2 Ayırt etme gücü	7
2.2.1.3 Yasal temsilcinin izni.....	8
2.2.2 Azerbaycan hukukunda	9
2.2.2.1 Yaş koşulu.....	9
2.2.2.2 Sağlık raporu.....	10
2.3 Kesin Evlenme Engelleri	11
2.3.1 Türk hukukunda.....	11
2.3.1.1 Hısımlık	11
2.3.1.2 Önceki evlilik.....	11
2.3.1.3 Akıl hastalığı.....	12
2.3.2 Azerbaycan hukukunda	12
2.3.2.1 Hısımlık	12
2.3.2.2 Önceki evlilik.....	13
2.3.2.3 Sağlık raporu.....	13
2.3.2.4 Akıl hastalığı.....	14
2.4 Kesin Olmayan Evlenme Engelleri	15
3. TÜRK HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ	16
3.1 Evliliğin Geçersizliğinin Tanımı	16
3.1.1 Mutlak butlan sebepleri	16
3.1.1.1 Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması	16
3.1.1.2 Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması	17
3.1.1.3 Eşlerden Birinde Evlenmeye Engel Olacak Derecede Akıl Hastalığı Bulunması.....	18
3.1.1.4 Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması	19
3.1.2 Nisbi butlan sebepleri	20
3.1.2.1 Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk	21
3.1.2.2 İrade sakatlıkları yanılma.....	22
3.1.2.3 Aldatma.....	24

3.1.2.4	Korkutma	26
3.1.2.5	Yasal temsilcinin izninin bulunmaması	27
3.1.2.6	Butlanı gerektirmeyen sebepler	28
3.2	Evliliğin Geçersizliğinin Sonuçları	28
3.2.1	Çocuklar yönünden	29
3.2.2	Eşler yönünden	29
3.2.3	Mirasçılar yönünden	31
3.2.4	Evlenmenin iptali davalarında yetki ve yargılama usulü	32
3.3	Evliliğin Geçersizliği ve Boşanma Arasındaki Farklar	33
3.3.1	Evliliğin geçersizliği ve boşanma sebepleri bakımından	33
3.3.2	Yargılama, yetki usulü ve görevli mahkeme	35
3.3.3	Evliliğin geçersizliği ve boşanmanın sonuçları bakımından	37
4.	AZERBAYCAN HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ	40
4.1	Evliliğin Geçersizliğine İlişkin Düzenlemeler ve Koşulları	40
4.1.1	Yaş koşulu	40
4.1.2	Yazılı rıza	40
4.1.3	Hısımlık	41
4.1.4	Sağlık raporu	41
4.1.5	Önceki evlilik	41
4.1.6	Akıl hastalığı	41
4.1.7	Muvazaalı evlilik	42
4.2	Evliliğin Geçersizliğini Talep Etme Hakkı	44
4.3	Evliliğin Geçersizliğini Ortadan Kaldıran Durumlar	45
4.3.1	Kanundaki geçersizlik halleri ortadan kalktığı zaman	45
4.3.2	Evlili yaşını doldurmamışlar için	46
4.3.3	Muvazaalı evliliğin ortadan kalkması durumunda	46
4.3.4	Önceden fesih edilen nikah	46
4.4	Evliliğin Geçersizliğinin Sonuçları	47
4.5	Evliliğin Geçersizliğinin Boşanmayla Farkları	49
4.5.1	Koşulları yönünden farkları	49
4.5.2	İlgili makam yönünden	50
4.5.3	Sonuçları yönünden farkları	52
5.	TÜRK VE AZERBAYCAN AİLE HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI .	55
5.1	Evliliğin Geçersizliğinin Koşulları Bakımından	55
5.1.1	Mutlak ve nisbi butlan halleri	55
5.1.1.1	Sağlık raporu sunma	56
5.1.1.2	Eşlerin yazılı izni	56
5.1.1.3	Yaş koşulu	56
5.1.1.4	Hısımlık	56
5.1.1.5	Sahte evlilikler	57
5.1.1.6	Yanılma, aldatma ve korkutma nedeniyle	57
5.2	Hak Düşürücü Süre	58
5.3	Dava Açma Hakkı	58
5.4	Butlanı Ortadan Kaldıran Haller	59
5.5	Evliliğin Geçersizliğinin Sonuçları	60
5.5.1	Çocuklar yönünden	60
5.5.2	Eşler yönünden	60
5.5.3	Mirasçılar yönünden	65

6. SONUÇ	66
KAYNAKLAR	70
ÖZGEÇMİŞ	73



KISATLMALAR

AK	: Azərbaycan Respublikasının Aile Məcəlləsi
AMK.	: Azərbaycan Medeni Kanunu
ARAMB.	: Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Bülleteni
ARNK.	: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti
ARBAMMKQ.	: Azərbaycan Respublikası Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegial Qərarı
ARSAMQ.	: Azərbaycan Respublikası Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsi Qərarı
ARSAMMKQ.	: Azərbaycan Respublikası Sumqayıt Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegial Qərarı
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFY.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
C.	: Cilt
ÇHDS.	: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
f.	: Fıkra
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
m.	: Madde
NHK.	: Nüfuz Hizmetleri Kanunu
S.	: Sayı
s.	: Sahife
T.	: Tarih
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
TVK.	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
VDİDTB.	: Vatandaşlık Durumu İle İlgili Devlet Tescili Bildirgesi
UHK.	: Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

TÜRK VE AZERBAYCAN AİLE HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ

ÖZET

Bu çalışmada, evliliğin geçersizliğinin maddi, usul ve yasal yönleri hem pratik hem teorik yönden ele alınmıştır. Evliliğin geçersizliği olumsuz bir hukuki ve toplumsal olgudur. Evliliğin iptali durumlarında ve hükümsüzlük sonuçları çözünürlükte belirsizlikler vardır. Araştırmanın amacı, geçersiz bir evliliğin varlığı ve varlığı ile bağlantılı olarak ortaya çıkan toplumsal ilişkilerin yanı sıra geçersiz kabul edilmesi ve sonuçların uygulanmasıdır. Çalışmanın konusu, Türk ve Azerbaycan hukukunda evliliğin geçersizliği üzerine Kanundaki düzenlemeler; evliliğin geçersizliğinin yasal düzenlemesine ilişkin bilimsel doktrin; evliliğin geçersizliği ile ilgili normların uygulanması için adli uygulamalardır. Araştırma konusunun bilimsel detaylandırılma derecesi, evliliğin geçersizliği sorunlarının kapsamlı bir monografik incelemesi ve geçersizliğin sonuçlarının yeni bir aile ve medeni hukuk mevzuatı temelinde uygulanması gerçekleştirilmesidir. Yukarıda belirtilenler, mevcut mevzuatı, modern doktrini ve toplum ve devletin gelişmesinin mevcut safhasını göz önüne alarak, evliliğin geçersizliği sorunlarını analiz ederek, geçersiz bir evliliğin varlığıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan ilişkilerle ilgili sorunları tanımlama ve çözme, geçersiz saymayı kabul etme ve geçersizliğin sonuçlarının uygulanmasına yönelik bir yaklaşım ireli sürülmektedir. Tezin metodolojik temeli, genel bilimsel ve özel bilimsel araştırma yöntemleri ile yapılmıştır: diyalektik sosyal ve hukuki olguları bilme yöntemi, tarihsel ve hukuksal yöntemler ve karşılaştırmalı hukuk, karmaşık araştırma, hukuk sistemi analizi vb. yöntemlerden de yararlanmıştır.

Bu yöntemler, evliliğin geçersizliği kurumunun gelişiminde genel eğilimleri keşfetmeyi ve yasal düzenlemenin özelliklerini ortaya koymayı mümkün kılmıştır. Entegre yaklaşım karışık bir hukuk fenomeni olarak evlilik geçersizliği konusundaki birleşik bir kavramın geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Araştırmanın teorik temelleri, birçok akademik çalışmalarda ortaya konulan evlilikle ilgili sorunların bilimsel deneyimi ve genel hukuk teorisi hükümleridir.

Aynı zamanda yapılan çalışmada aile mevzuatının iyileştirilmesine ilişkin tavsiyeler temel alınarak belirli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Aile Hukuku, Türk Hukuku, Azerbaycan Hukuku, Evlilik, Evliliğin Geçersizli*

INVALIDITY OF MARRIAGE IN TURKISH AND AZERBAIJAN FAMILY LAW

ABSTRACT

In this work, the material, procedural and legal aspects of marital invalidity have been addressed both from a practical and a theoretical perspective. Invalidity of marriage is a negative legal and social phenomenon. There are ambiguities in the resolution of marital annulment cases and invalidity results as law enforcement. The purpose of the research is to recognize the existence of an invalid marriage and social relations in connection with its existence, as well as the invalid acceptance and application of the results. The issue of working is the norms of Turkish and foreign families and civil law; law regulations on the invalidity of marriage in Turkish and Azerbaijani law; the scientific doctrine of the legal regulation of the invalidity of marriage; judicial practices for the application of norms on the nullity of marriage. The level of scientific elaboration of the research topic is a comprehensive monographic examination of marital invalidity problems and the implementation of the consequences of the invalidation on the basis of a new family and civil law legislation. By analyzing the problems of invalidity of marriage, taking into account the current legislation, modern doctrine and the present phase of the development of society and the state, it is necessary to identify and solve the problems associated with invalid marriage. The thesis is based on methodological basis, general scientific and special scientific research methods: dialectical methods of social and legal knowledge, historical and legal methods and comparative law, complex research, law system analysis and other kind of methods.

These methods made it possible to discover general trends in the development of marriage invalidity and to reveal the characteristics of the legal regime. The integrated approach has contributed to the development of a unified concept of marital invalidity as a complex of legal phenomenon. The theoretical foundations of the research are the scientific experience of the problems related to marriage and the general law theory which are revealed in many academic studies.

At the same time, in this work, specific recommendations were developed based on proposals on improving family legislation.

Keywords: *Family Law, Turkish Law, Azerbaijani Law, Marriage, Invalidity of Marriage.*

1. GİRİŞ

Çağımızda olan gelişimler nedeniyle artık ülkeler arasındaki sınırlar geçilmektedir ve bir birileri ile ilişkilerin daha da geliştirilmesi ve sıkı bağ kurulması yolunda önemli adımlar atılmaktadır. Artık ülkeler arası bütünleşme sadece ticari anlamda değil, hem de hukuki anlam kazanır. Çünkü, devletlerin yapısını ve kültürel değerlerini anlamak için onların hukuk sistemlerini araştırmakta ve bilgiler edinmekte yarar vardır. Çalışma konusunda da Türk ve Azerbaycan aile hukuk sistemlerine ilişkin hükümler ve düzenlemeler araştırılmış, onlar arasındaki farklı ve benzer hükümlerin karşılaştırılma yoluyla bulunmasına çalışılmıştır. Tezin araştırma konusu iki ülke hukukunda evliliğin geçersizliği konusudur ve geçersizliği butlan sebepleri olarak ele alacağız.

Belirtmek gerekir ki, Türk aile hukukunda hukuki işlemin esaslı unsurlarının var olmaması durumu yokluk olarak ayrıca başlık altında sunulmaktadır ve hükümsüzlük başlığı altında incelenmemektedir (Akbulut, 2016:27). Bu nedenle de araştırmamızda evliliğin butlanı sebepleri anlatılırken yokluğa yer verilmemiştir.

Türk aile hukukunda evliliğin geçersizliğine ilişkin hükümler 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununda yer almıştır. Azerbaycan hukukunda ise evliliğin butlanı “Azerbaycan Respublikasının Aile Mecellesi, № 781-İQ” isimli kanununda düzenlenmiştir.

Her iki kanununda evliliğin genel olarak tanımı, evliliğin geçersizliği ile ilgili şartlar ve koşullarından bahs edilmiştir.

Türk hukukunda aile hukuku, kişilerin aile çevresindeki ilişkilerini düzenleyen kısımdır. Evlenme zamanı iki önemli şart aranmaktadır. Bunlar maddi ve manevi olarak ikiye ayrılır.

Türk aile hukukunda maddi koşul dediğimiz zaman evlenme ehliyeti ve evlenme engelinin bulunmaması öngörülür. Ayrıca evlenme engeli bulunması da ikiye ayrılır; kesin evlenme engelinin bulunması ve kesin olmayan evlenme engelinin bulunmasıdır. Kesin evlenme engelleri: hısımlık ilişkisi, mevcut evlilik ilişkisi,

evlenmeye engel akıl hastalığı ve ayırt etme gücünün bulunmamasıdır. Kesin olmayan evlenme engelleri: bekleme süresi ve evlenmeye engel hastalıklardır.

Türk aile hukukunda şekli koşullar dediğimiz zaman erkek veya kadın, içlerinden birinin oturduğu yerdeki evlendirme memurluğuna birlikte başvurmaları anlamın gelir. Bununla birlikte, evlenecek olan çiftler kendi irade beyanlarını bir birinden hemen sonra bildirmeleri gerekir. Anlaşıldığı üzere evlenmek kişiye bağlı bir haktır ve başkası tarafından yapılamaz. Evlenme zamanı çiftler buna hazır olmalıdır.

Evliliğin butlanı TMK. madde 145-160 arasında yer alır. TMK. madde 145 evliliğin batıl olduğu durumlar düzenlenmiştir:

- Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması,
- Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması,
- Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı bulunması,
- Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması.

Azerbaycan aile hukukunda da evliliğin geçersiz olduğu durumlar maddeler halinde düzenlenmiştir. Nikahın geçersizliği başlığı altında madde 25-28.7 aralığında evlenmeyi geçersiz kılan şartlar yer almıştır. Şöyle ki, evlenmenin batıl olduğuna dair kısım dört yarımbaşlıkta ele alınmıştır:

- Evliliğin geçersiz sayılması, m.25
- Evliliğin geçersiz olmasına dair talepte bulunmak hukukuna sahip olan kişiler, m.26
- Evliliğin geçersiz olmasının ortadan kaldıran haller, m.27
- Evliliğin geçersiz sayılmasının sonuçları, m.28

Bu sebeplerin her biri ayrı-ayrılıkta incelenerek daha geniş şekilde ele alınacaktır. İlk önce ise evlilik birliğinin tam olarak ne olduğunu ve evliliğin nasıl kurulduğunu, bunun için hangi şartların arandığını incelemek gerekir. Çünkü evlilik kurulduğu zaman aranan şartların her hangi biri ödenemiyorsa, zaten kurulan evlilik ilk baştan geçersiz sayılır. Bu nedenle evliliğin kurucu unsurlarını iyi anlamak gerekir. Bu, her iki ülkenin aile hukuku için geçerlidir. Kanunu daha derinden incelediğimiz zaman aslında, her iki kanunundaki düzenlemelerin çok yakın olduğunu anlayabiliriz. Bunun nedeni ise genel hukuk kurallarının neredeyse aynı olması ve ortak kültürel

yakınlıktan kaynaklanmasdır. Aslında çalışmada hem hukuki, hem tarihsel ve kültürel noktalara dokunulmuştur.

Çalışmada her iki kanun ayrı ayrılıkta değerlendirilmiş ve bir birileri ile karşılaştırılma yoluyla ele alınmıştır. Bunun doğal sonucu olarak her iki hukuk sistemine değinilmiş ve bilgiler kombine edilmiştir. Bu nedenle çalışmanın iki ülkenin de akademik çevresine katkı sağlıyacağı amaç edinilmiştir.



2. EVLİLİĞİN KURULMA ŞARTLARI

2.1 Evlilik Kavramı

Aile hukukuna has ilkelere birlik, süreklilik, zayıfların korunması, düzenleme serbestisinin bulunmaması, devletin müdahalesi ve eşitlik ilkesi dahildir.

Birlik ilkesi evlilik birliğinin korunması için gerekli olan ilkedir.

Süreklilik ilkesi evliliğin sürekli olması ve yalnız ölüm nedeniyle son bulması anlamına gelir. Yalnız evliliğin boşanma ve butlanı sonucu süreklilik ilkesi arka plana geçer.

Zayıfların korunması dediğimizde çocukların haklarının korunması gibi de düşünülebilir. Evlilikte çocuklara ana ve babanın bakım yükümlülüğü vardır.

Düzenleme serbestisinin bulunmaması evlilikte kişilerin başka bir düzenleme yapamayacakları anlamına gelir. Her ne kadar kısıtlayıcı bir ilke olarak görünse de aslında, evlilik birliğinin korunması ve kişilerin kendi haklarından çok ailenin öne çıkarılması bakımından önem taşır.

Devletin müdahalesi ilkesi aile hukukunda sık rastlanan bir ilkedir. Ailenin toplumda rolünün çok önemli olduğunu dikkate alındığı zaman bu ilke daha iyi anlaşılır.

Eşitlik ilkesi sadece aile hukuku bakımından değil hukukun diğer alanlarının da temel ilkesidir. Aile de kadınla erkeğin hakları eşittir ve bu ilke anayasadan gelen kişilerin temel haklarına dair ilkedir (Akıntürk ve Karaman, 2014:9-12).

Nişanlanma evlilik birliğinin oluşması yolunda atılan adımdır ve TMK'da nişanlanmanın tanımı yapılmıştır. Madde 118.de yapılan tanıma göre nişanlanma: eşlerin bir birilerine evlenme vaadi yapmasıyla olur ve küçükler ve kısıtlılar için yasal temsilcinin izni olması gerekir.

Evliliğin tanımı Azerbaycan Aile Kanununda madde 9.1 de tanımlanmıştır: Evlilik, başvurunun yapıldığı tarihten bir ay sonra, bu maddenin 13.3. maddesine uygun olarak, sağlık belgesi sunulmakla, ilgili makam tarafından evlenmek isteyen kişilerin

katılımıyla yapılır. Nikâh yapılması için her iki tarafın katılımı zorunludur ve ilgili makama başvuru tarihinden bir ay sonra yapılır. Aynı zamanda evlilik yapılması için aranan diğer şart sağlık raporunun sunulmasıdır. Bu ifade Kanun maddesine sonradan eklenmiştir.¹

Eğer, geçerli bir neden varsa, ilgili makam evlenmeyi için süreni azaltabilir veya bir aydan çok olmaması şartıyla artırabilir.

Özel durumlarda (hamilelik, doğum ve diğer durumlarda) evlilik başvuru gününde yapılabılır. Eşin hak ve sorumlulukları, ilgili icra makamının evlilik kayıtlarının yapıldığı tarihten başlar. İlgili makam evliliği kurmayı redd ederse, evlenmek isteyen kişiler (biri) idari şikâyetle (veya) mahkemeye başvurabilirler (AK: 9.2-5).

Evlilik kurulması için kişiler oturduğu yerin idari makamlarına başvurmaları gerekir. Evlilik yerleşim yerindeki ilgili makam tarafından kurulur. Evlenme için başvuru tarihinden sonraki sürenin atılması veya a bir Aydan fazla olmamak şartıyla artırılması şartı özel bir duruma bağlanmıştır ama Kanunda bu özel durumların tam olarak ne olduğu açıklanmamıştır. Bu nedenle ilgili makamın takdir yetkisi önem taşıyacaktır. Hamilelik, doğum ve diğer durumlarda evlenme başvuru gününde yapılabılır açıklanmıştır. Bu, olağanüstü hal olarak düşünüldüğü için hükme bağlanmıştır. Bundan başka, eğer evlilik için başvuran kişilerin yaşları elliden fazlaysa evlilik akdi başvuru tarihinde yapılabılır(<http://www.mfa.gov.az/content/227>).

Yurt dışında ikamet eden Azerbaycan vatandaşları da başçelik veya konsoloslukta başvuru tarihinden bir ay sonra evlilik akdi kurulur. Bazı durumlarda evlilik kurulma süresi azaltıla veya bir Aydan fazla olmamak şartıyla uzatıla bilirdir:

- Acil uzun süreli izam,
- Başka bir yere taşınmak,
- Ortak çocuk sahibi olmak,
- Evlenmek isteyen kadının hamile olması,
- Evlenmek isteyen veya yakınlarının ciddi sağlık sorunu olması,
- Askerlik ve diğer hallerdir(VDİDTB, 31.10.2003).

¹2014, 17 Ekim değişikliği ile maddeye sağlık raporu sunulması eklenmiştir.

2.2 Evlenme Ehliyeti

2.2.1 Türk hukukunda

2.2.1.1 Yaş Koşulu

Evliliğin ehliyeti TMK. madde 124 fıkra 1 gereğince açıklanmıştır ve tanıma göre erkek veya kadının evlenme yaşı on yedi yaşını doldurmaktır. İkinci fıkrada olağanüstü hal durumunda hakim bunu on altı yaşa indirebilir ve olanak buldukça karardan önce ebeveynler veya yasal temsilci dinlenir.

Göründüğü gibi kanunda açıkça evlilik için aranan şartlardan bahsedilmiştir. Bunlardan biri evlenen kişilerin bir birine karşı cinsten olmalarıdır. Aynı zamanda Kanunda yaş ehliyeti de öne çıkarılmıştır. Şöyle ki, Kanun evlilik yaşının on yedi yaşını doldurmak olduğunu söylemiştir.

Kanunda görüldüğü gibi yaş ehliyeti normal hallerde on yedi, olağanüstü hallerde ise kadın ve erkek için on altı yaşdır. Yani, on altı yaşın altında yapılan evlilikler TMK. madde 124'e aykırıdır.

Evlenmenin yaşının kanun koyucu tarafından belirlenmesi bir taraftan fiziksel olarak evliliğe hazır olması, diğer taraftan ise evliliğin getirecek sorumluluklara manevi yönden hazırlıklı olması nedeniyle belirlenmiştir (Keskin, 2011:67).

Olağanüstü hallerin nelerden ibaret olduğunu ve pek önemli sebeplerin ne olduğunu Kanun koyucu açıkça yazmadığı için, bu sorun mahkemede hakim takdir yetkisine bırakılmıştır (Zevkliler, Havutçu ve Gürpınar, 2008:267).

Belirtmek gerekir ki, Kanunda belirlenen yaşın altında yapılan evlilik aslında ayırt etme gücünden yoksun olan kişilerdeki gibi mutlak butlan sayılmalıdır. Çünkü, Kanun koyucu evlilik kurulduğu zaman o kişinin ayırt etme gücüne sahip olmasını arar. TMK. madde 13 gereğince ayırt etme gücü yaşının küçüklüğü ve akıl hastalığı ve buna benzer başka sebeplerin olması halinde akla uygun biçimde davranan veya davranmadan yoksun olmayan her kes ayırt etme gücüne sahiptir ve dolayısıyla reşit olmak kendiliğinden ayırt etme gücüne sahip olması anlamına gelir. Bu konu ayırt etme gücü başlığı altında daha detaylı ele alınmıştır.

2.2.1.2 Ayırt etme gücü

Türk Medeni Kanunda evlenme ehliyetinin koşullarından biri de ayırt etme gücüdür ve madde 125’de tanımlanmıştır. Maddeye göre evlenmek yasağı ayırt etme gücünden yoksun insanlara aittir. Bu sebepten ayırt etme gücünün ne olduğunu araştırmakta fayda vardır. TMK’da ayırt etme gücü madde 13’de tanımlanmıştır: Kanuna göre, her hangi bir akıl hastalığı veya buna benzer durumların olması halinde veya yaşının küçük olması nedeniyle akla uyacak şekilde hareket ede bilen her kes ayırt etme gücüne sahiptir.

Kişilerin ayırt etme gücü zihni ve iradi unsurlar olmak üzere ikiye ayrılır. Zihni unsur kişinin hareketlerinin sonuçlarının anlaması, iradi unsur ise yaptıkları hareketlerin hiç kimsenin etkisi altında kalmadan serbest şekilde yapmasıdır (Erkan ve Yücer, 2011:488).

Ayırt etme gücünün yaş koşuluna bağlanması bazı sorunlara yol açar. Kanundaki kişilerin hangi yaşta ayırt etme gücüne sahip olması tam olarak belirtilmediği için, her somut olayda farklı değerlendirmeler yapılabılır. Bu yüzden ayırt etme gücünün yaş küçüklüğü konusunda nisbi bir kavram olduğu ortaya çıkar (Keskin, 2011:77).

Akıl hastalığı da ayırt etme gücünü ortadan kaldıran sebeplerden biridir. Ancak her akıl hastalığı ayırt etme gücünden mahrum olmak anlamına gelmez. Bazı akıl hastalıkları kanun koyucunun da öngördüğü gibi akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmaya bilir (Örneğin, epilepsi, kleptomani, melankoli) (Akıntürk, 2014:79). Kişinin akıl hastası olarak ayırt etme gücünden yoksun olması onun fiil ehliyetinden yoksun olması anlamına gelir ve dolayısıyla fiil ehliyetinden yoksun biri evlenme ehliyetinden de yoksun sayılır (Erkan ve Yücer, 2011:492). TMK. madde 133’de akıl hastalarının evlenmesine dair sakınca bulunmaması hakkında tıbbi raporun ileri sürülmesi gerektiği söylenilmiştir. Yani, kişi evlenmeden önce resmi sağlık kurulu raporu göstermek zorundadır.

Akıl zayıflığı da ayırt etme gücünden yoksun bırakan sebeplerden biridir. Burada dikkat edilmesi gereken husus kişinin akıl hastası olması değil, akli melekelerinin tam olarak gelişmemesi nedeniyle serbestce hareket edememesidir. Evlenmeğe engel olan akıl hastalıkları daha çok adli psikiyatriyle bağlı olduğu halde, akıl zayıflığı daha çok biyolojik bir durumdur (Güdücü, 2011: 3).

Sarhoşluk da ayırt etme gücünden yoksun kılan sebeplerdendir. Bir kişinin sarhoşluk nedeniyle ayırt etme gücünden yoksun olması o kişinin alkol kullanarak geçici ayırt etme gücünü kayb etmesidir ve her alkol kullanan ayırt etme gücünden mahrum değildir. Burda önemli olan kişinin alkolün etkisiyle suur ve iradesini kaybedecek derecede olmasıdır (Erkan ve Yücer, 2011:493).

2.2.1.3 Yasal temsilcinin izni

TMK. madde126'da küçüklerin evlenmesi için yasal temsilcilerinin izni olmaları gerektiğisöylenilir. Ardından madde 127'de aynı şekilde kısıtlılar için de geçerlidir, açıklanmaktadır. Evlenme ehliyetine sahip olmanın bir koşulu da yasal temsilcinin izninin olmasıdır. Yani, yaşı küçük ve kısıtlı birileri evlendiği zaman yasal temsilcinin izni bulunmadığı halde yasal temsilci evlenmenin iptaline dair dava açabilir. Madde 128'de ortada geçerli bir sebep yoksa hakim küçük ve kısıtlının evlenmesine izin vere bilir. Yine de yasal temsilci de bu durumda dinlenecektir.

Yaşıküçüklerde evlenmek nedeniyle yasal temsilcilerin izni şartı aranmaktadır. Bu şart Kanundaki hükümler doğrultusunda yapılmalı olduğu anlamına gelir. Bunu Yargıtay kararında da göre biliriz. 2006 yılında dava konusu olan kararda davacının yaşı onaltıyı doldurmaması nedeniyle evlilik kuramayacağı Yargıtay kararıyla hükme bağlanmıştır. Yani, yasal temsilcinin olması halinde bile madde 124 gereğince olağanüstü hallerde ve pek önemli sebeplerden dolayı kişinin onaltı yaşının doldurması gerekir. Dava sırasında davacının henüz onaltı yaşına gelmediği ve dolayısıyla yasal temsilci olması halinde bile evlenemeyeceği karara bağlanmıştır (Yargıtay 26.6.2006).

Kanunda, onaltı yaşını doldurmuş kişiler hakimın izni ile evlenme ehliyeti kazınırlarsa bile, bu onların tam olarak evlenme ehliyeti kazandıkları anlamına gelmez. Yani, izin kararı karar anında etkilidir ve artık o kişi evlenmiyorsa, daha sonra diğer birisiyle o karara dayanarak evlene bilir anlamına gelmez (Keskin, 2011:70).

2.2.2 Azerbaycan hukukunda

Evliliğin kurulma şartları AK. madde nikah kısılması için aranan zorunlu şartlardan biri evlenecek kişilerin yazılı izinlerinin olması, aynı zamanda sağlık raporlarının sunulması ve evlenecek yaşta olmalarıdır (AK. m. 11.1).

Evlenmek isteyen kişilerin razılığı şekle tabi edilmiş ve yazılı olarak alınması hükme bağlanmıştır.

2.2.2.1 Yaş koşulu

Azerbaycan Cumhuriyetinde evlenme yaşı on sekiz olarak düzenlenmiştir. Olağanüstü hal durumunda, evlenmek isteyen ve evlilik yaşının altında olan kişiler ilgili icra dairesine evlenme yaşının bir yıla kadar azaltılmasını talep edebilirler (AK. m.10).²

Kanun koyucu evlenme yaşını on sekiz olarak belirlemiştir ve belirtelim ki, eski Kanunda bu yaş sadece erkekler için on sekizdi. Kadınlar içinse evlenme yaşı on yedi olarak düzenlenmişti. Ancak yeni yapılmış düzenlemelerde, bu yaş hem kadın, hem de erkek için eşit kınılmış ve evlenme yaşı da bir yıl artırılmıştır.

Olağanüstü hal durumlarında bu yaş bir yıldan çok olmayarak azaltıla bilir söylenmiştir. Bu talebi evlenmek isteyenler bizzat yapacaktır ve ilgili icra dairesine talepte buluna bilirler. Ancak kanunda olağanüstü hallerin neler olduğu açıklanmamıştır. Bu kavram subjektif olarak ele alınmış ve objektif bir çerçeveye salınmamıştır. Ancak, bunların hamilelik, doğum, askerlik gibi hallerden ibaret olacağı düşünülmektedir (Əlili,2013:1).

Nitekim evliliğin yaşını 18'e çıkarmak, kızların bilgilendirilmesinde iyi bir zamandır. Çünkü, daha önceleri çok daha erken yaşta evlilikler yapılıyordu ve bunun karşısının alınmasında Kanunun koyduğu madde, kuşkusuz, etki yaratacaktır. Sonuç olarak, doğru yaklaşım uygunsa, kızlar bir yıl bu avantajdan yararlanabilir. Buna ek olarak, bu davadaki ebeveynler, kızlarını düzgün bir şekilde yönlendirmek için fazladan zaman da almaktadır. Buradaki asıl konu, kuşkusuz, kararın ulusal gen havuzunun ve demografik süreçlerin geliştirilmesinde olumlu bir rol oynayabileceğidir (Sultan, 2011:15).

²15 Kasım 2011 yılında Kanun maddesine değişiklik yapılarak evlenme yaşının erkek için 18, kadın için 17 yaş ifadeleri kaldırılmış ve 18 olarak düzenlenmiştir.

2.2.2.2 Sağlık raporu

Evlilik kurmak isteyen kişilerin listesi, ilgili makam tarafından belirlenen hastalıkların sağlık denetimine tabi tutulur. Evlenmek isteyen kişilerin sağlık denetimi, ayrıca bu kişilere tıbbi-genetik, tıbbi-psikolojik ve ailenin planlaması konularında danışmanlık verilmesi onların başvurusu ile yerleşim yeri üzere devlet ve (veya) belediye tıp kurumlarında ücretsiz yapılır. Evlilik kurmak isteyen kişiler, tıbbi muayenelerini teyit eden belgeyle beraber, sağlık muayenesinin sonuçlarını da verirler. Evlenmek isteyen kişilerin sağlık kontrolünden geçtiklerini onaylayan sertifika tıbbi muayeneden geçme olgusunu ve bu kanunun 13.2 maddesi uyarınca, tıbbi danışmanın temin edildiğini onaylar ve bu kişilerin tıbbi denetiminin sonuçlarını yansıtmamaktadır. Evlilik kuracak kişilerin sağlık belgesi evlilik başvurusu zamanı ilgili makamınsundukları belgeye eklenir. İlgili icra makamlarının memurları, evlenmek isteyen kişilerden sağlık denetiminin sonuçlarını talep edemezler. Evliliğe girmek isteyen kişilerin sağlık denetimi için prosedür ve evlilik yapmak isteyen kişilerin sağlık denetimini onaylayan belge formu ilgili makam tarafından onaylanır. Evlenecek kişilerin tıbbi muayenelerinin sonuçları doktor sırrıdır. Evlenecek olan kişilerden biri kendisinde deri-zührevi hastalığının ve insan bağışıklığı yetersizliği virüsünün sonucu olan hastalığının olmasını diğerine açıklamıyorsa, diğer taraf nikahın geçersiz sayılması talebi ile mahkemeye başvurabilir (AK. m.13).³

Evlilik kurmak isteyen kişiler sağlık denetimine tabi tutuluyorlar ve bu denetime nelerin dahil olacağı ilgili makam tarafından kabul edilir. Sağlık raporunu yerleşim yerindeki hastanelerden elde edebilirler. Belirtmek gerekir ki, sağlık raporu eğer kadın ve erkek ayrı yerleşim yerine tabilerse, biri diğerinin oturduğu yerden ala bilir. Sağlık denetimine tabi tutulan hastalıklara örnek olarak, talasemi, HIV/AIDS, frengi dahildir. Ancak bunların sonuçları doktor sırrıdır. Yani, bu tür ağır hastalığı olan kişilerin evlenmesi ile ilgili Kanunda açık bir yasak yoktur. Sadece, sağlık danışmanları tarafından evlenmemek önerilebilir. Ancak kişinin evlenip evlenmeyeceğini kısıtlayamaz. Bağışıklık yetersizliği virüsü olan kişi diğerinden gizlerse, diğer eş evliliğin iptalini isteyebilir. Ancak belirtelim ki, bu konu sadece aile hukukunu değil, ceza hukukunu da ilgilendiren bir konudur. Zira, bu hastalığı başkalarında bulaştırma hapis cezasıyla sonuçlanır (Müzaffərli, 2015: 2).

³ 17 Ekim, 2014 1080-İVQD numaralı Kanunla 13.1. maddeye psikolojik ifadesi ilave edilmiştir

Sağlık raporunun akari şekilde uygulanması ve talep edilmesi aslında, sağlıklı bir ailenin kurulması için önem taşır. Yani gelecek nesillerin sağlıklı olması hem kurulacak aile için, hem de devlet için iyi olacaktır. Bu yüzden Kanunda bu düzenleme olarak hükme bağlanmış ve evlenmenin zorunlu bir şartı olarak kabul edilmiştir.

2.3 Kesin Evlenme Engelleri

2.3.1 Türk hukukunda

2.3.1.1 Hısımlık

Hısımlık madde 129.da şu şekilde tanımlanmıştır: Aşağıdaki kimseler arasında evlenme yasaktır:

1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında,
2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,
3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.

Yukarıda saydıklarımızdan her hangi biri olduğu anlaşılırsa, yapılmış evlilik olsa bile son bulur (Çetiner, 2010:10). Yani, Kanun koyucu açıkça bu tür durumların olduğu halinde kesin olarak evlenmeği yasakladığı için bu halde evlenmiş olanlar kanunu ihlal ettiği için kesin olarak hükümsüzlük içerir (Köseoğlu ve Kocaağa, 2009:558) . Evlat edinenle evlatlığın veya bunlardan birinin altsoyu ile veya eşi arasında evlenme engeli üstsoyu etkilemiyor. Evlatlık ilişkisi sona erdiğinde bile bu engel korunur.

2.3.1.2 Önceki evlilik

Türk Medeni Kanunu’da tek eşlilik evlilik ilkesi kabul edilmiştir. Yani, kişi sadece bir kişiyle evli ola bilir. Eğer bir kimse yeniden evlenmek istiyorsa, önceki evliliğin bitmiş olmasını kanıtlamak zorundadır (TMK. m.130). Kanundan anlaşıldığı gibi genel olarak bir kişi evli olduğu zaman tekrar evlenemez ve eğer evlenmek istediği zaman ilk evliliğinin sona ermesini ispat etmekle yükümlüdür (Cılga, 2008:39). Burada dikkat etmeli olduğumuz husus ispat yükümlülüğünün olması ve bu yükümlülüğün ikinci kez evlenmek isteyene bağlı olmasıdır. Nüfus kaydında evli olduğu anlaşılıyorsa, o kişi evlenemez. Sadece Medeni Kanunda değil, Türk Ceza

Kanununda da bir kişi evliyse eğer ve ikinci defa evleniyorsa ona hapis cezası öngörölmüştür (TCK. m.230). Ancak önceki evlilik başvuru sırasında mahkeme kararıyla son bulmuşsa evlenme engeli ortadan kalkar. Bu haller, eşin ölümü, boşanma ve diğer sebeplerden kaynaklana bilir (Evlendirme Yönetmeliği:7).

Kanunda öngöröldüğü gibi mahkemenin gaiplik kararını hakları ölüme bağlı kişilerin talebiyle mümükün olacaktır. Gaiplik kararı mahkemenin karara bağladığı günden değil, gaiplik için neden olan ölüm tehlikesi geręekleřtięi an ve son haber alındığı tarihten itibaren hükm doğurur (Rüzgaresen, 2012:1376).

2.3.1.3 Akıl hastalığı

Türk Medeni Kanunu madde 133'de akıl hastalarının tıbbi rapor sunmadan evlenemeyecekleri hükmüne bağlanmıştır. İlk önce kanunda öğörölen akıl hastalıklarının nelerden ibaret olduğunu anlamakta yarar vardır. Yani, evlenme için sakıncalı derecede olan akıl hastalıklarından bahs edilmektedir. Bilindiği gibi her akıl hastalığı evlenme için engel değildir. Psikotik bozukluğu olan şizofreni, hezeyanlı bozukluk, şizoaffektif bozukluk ve diğer psikotik bozukluklar bunlara örnek ola bilir (Öncü, 2010:26).

Burada dikkat edilmesi gereken husus akıl hastalığının evliliğe zarar vermeyeceği ve neslin sağlığı için bir tehlike doğurmamasıdır. Aynı zamanda, bunun resmi bir sağlık raporuyla da onaylanması gerekir. Aksi takdirde evlilik yapılamaz.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, her kişi akıl hastalığıyla ilgili rapor almak zorunda değildir. Bu sadece akıl hastalığının var olması bilinen veya olmasından kuşulandığı bir kimseden talep edilir.

2.3.2 Azerbaycan hukukunda

2.3.2.1 Hısımlık

Kanun koyucu evlenemesi yasak olan kişilerin tanımını düzenlemiştir. Buna göre:

- Yakın akrabalar (ebeveynler ve çocuklar, dede-nine ve torunları, öz ve üvey (ortak ana ve babası olan) kardeşler),
- Evlat edinenle evlatlığın arasında evlilik kurulamaz (AK. m. 12.0.1.).

Yukarıda bahs edildiği gibi çok yakın akraba bağı olan kişiler arasında evlilik kurulamaz. Kan bağıyla kurulan evlilikler, hem sağlık bakımından, hem de ahlak

kuralları bakımından sorun yaratır. Kan akrabalarından doğan çocukların birçoğunda farklı hastalıklar ve fiziksel engeller yaratır ki, bu hem çocuğun sağlıklı gelişimi, hem de aile ilişkileri üzerinde olumsuz bir etkisiye sebep olur.

2.3.2.2 Önceki evlilik

Kanunun 12.0.3. maddesinde ikisinden biri veya her ikisi de bir başkasıyla evli olan kişiler evlenemeyeceği hükme bağlanmıştır. Burada ya her ikisi evlidir, ya da ikisinden biri evli olacaktır. Bu kesin evlenme engelidir. Ancak vatandaş evliliği olan kişilerin bu maddenin kapsamına dahil olmayacağı anlaşılır. Zira, söz konusu olan evlilikler bir şekilde resmi olarak yapılmıştır ve bu yüzden sonraki evlilik geçersiz sayılacaktır. Ancak vatandaş evliliği Azerbaycan Medeni hukukunda yer almamaktadır. Yani resmi evlilik olarak tanımlanmamaktadır.

Daha önce evli olan kişi, boşanmayla ilgili belgeyi (suretini) veya diğer eşin ölüm belgesini (suretini), evliliğin iptaliyle ilgili mahkeme kararını kayıt bürosuna başvuruda bulunulduğuna zaman sunmalıdır. Sıkça rastlanan durum, daha önce evli olan ve sonra boşanmış kişilerin kimlik belgelerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan kayıt bürolarında tekrar kayıt başvurusunda bulunduğunu göstermektedir. Bu durumda başvuru kabul edilmeyecektir.

Yabancıların Azerbaycanda nikâhı kısıldığı zaman, önceki nikâha dair belge göstermezse, vatandaşı olduğu ülkenin ilgili makamından önceki evliliğine dair belge almak zorundadır. Aile statü belgesi, onların bekar olduklarına dair bir kanıttır. Bu durumda, yabancı daha önce evliyse ve evlilik sona ermişse ve yabancı vatandaş daimi olarak yaşadığı veya vatandaşı olduğu bir ülkenin medeni haline dair belgeyi apostil ederek sunmalıdır. Evlilik ölüm veya boşanma nedeniyle biterse, bu iki belgeyi apostil yapılarak onaylatıp sunmalıdır. Göç İdaresinden kendilerine verilen belge kimliğin bir başka kanıtıdır (Müzəffərli,2015:4).

2.3.2.3 Sağlık raporu

Aile Kanunu'nun 12.0.3-1. maddesinde *sağlık kontrolünden geçmesine dair belgeyi sunmayı reddeden kişiler evlenemezler*, diye hükme bağlanmıştır.⁴Kanunda sağlık raporunu sunmayı reddetme da bir evlenme engeli olarak tanımlanmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken konu, sağlık kontrolünen geçmesine dair belgedir. Yani önemli olan husus sağlık denetiminden geçmek ve buna dair kanıtlayıcı belgeyi

⁴17 Ekim 2014 tarihli 1080-İVQD numaralı Kanunla 12.0.3-1. maddesi eklenmiştir.

evlenme dairesine sunmaktır. Kişinin her hangi bir hastalığının olup olmaması aslında bir önem taşımaz. Sağlık kontrolünden geçmesi ve buna dair kanıtlayıcı belgeyi sunması yeterlidir.

Sağlık raporunun verilme süresi, evlenmek isteyen kişilerin tıbbi kuruma başvurmasından itibaren iki haftayı geçmemelidir. Sağlık raporunun geçerlilik süresi bir aydır. Sağlık raporunun süresi bittiği zaman evlendirme makamından evlenme günü alınmaz. Burada dikkat edilmesi gereken husus sağlık raporunun evlilik günü alım tarihine kadar geçerli olmasıdır. Gün alındıktan sonra sağlık raporunun süresi geçse bile, evlenmeye hiç bir etki yaratmayacaktır (ARNK 122, 2015).

2.3.2.4 Akıl hastalığı

İkisinden biri veya her ikisinin akıl hastalığı veya akıl zayıflığı hususunda bir mahkeme kararının var olması, evlilik engelidir. Bu durum, evlenecek kişilerin, eylemlerinin hukuki önemini ve sonuçlarını değerlendirme yeteneğini yansıtır. Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle mahkeme tarafından yetersiz görülen kişilerin birinin veya her ikisinin evlenmesi yasaktır. Ancak Kanun koyucu akıl hastalığı veya akıl zayıflığının hangi hastalıklardan ibaret olduğunu ve ya hangi durumlarda evlenmenin izin verilebileceğini açıklamamıştır. Zira bazı akıl hastalıkları ayırt etme gücünden yoksun bırakmaz veya kişi yaptığı eylemlerin sonuçlarını anlar. Bununla birlikte, mahkeme kararı olmaksızın, herhangi bir akıl veya zihinsel hastalığın olmasına dair sağlık raporu ile onaylanmış olsa dahi, evliliğe tek başına bir engel oluşturamaz. Azerbaycan Medeni Kanununun 12.0.4. maddesinde ikisinden biri veya her ikisi akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle mahkemenin ayırt etme gücünden yoksun ilan edilen kişilerin evlenememesi ön görülmüştür. Benzer madde Rus hukukunda da yorumlanmıştır ve tanıma göre akıl hastalığı veya akıl zayıflığının evlilikten önce tespit edilmesi önemlidir. Evlilikten sonra oluşan akıl hastalığı evliliğin geçersiz ilan edilemesine yol açmaz (Брачный Договор, 2008-2017).

Belirtmek gerekir ki, maddenin gerekçesi gelecek nesillerde oluşacak veya oluşma ihtimali olan hastalıkların önlenmesi ve daha sağlıklı bir nesilin yetiştirilmesi yönünden önem taşır.

2.4 Kesin Olmayan Evlenme Engelleri

Kanunda kesin olmayan evlenme engelleri vardır ki, bunlar bekleme süresi (kadın için TMK. madde 132) ve bazı bulaşıcı hastalıklardır (Dural, Ögüz ve Gümüş, 2012-2014:59).

Medeni Kanun madde 132’de kadının bekleme süresinden bahs edilmiş ve evliliğin bitmesinden sonra üçyüz günlük süreye tabi tutulması ve bu sürenin doğurmakla bittiğihükme bağlanmıştır. Ayrıca, maddede, kadının diğer evlilikten gebe olmadığı veya çiftlerin bir birleriyle barışması ve evliliğin sürürülmesi isteği varsa bu sürenin kaldırması öngörölmüştür. Aslında, bu hüküm ayrılıkta ele aldığımız zaman eşitlik ilkesiyle uyuşmadığını göre biliriz. Kanunda sadece kadınlar için ikinci kez evlenmedurumunda bekleme süresi getirilmiştir. Bekleme süresinin kadının biolojik doğasıyla ilgili bir süre olduğunu ve bu yüzden eşitlik ilkesinin ihlal olunmadığı savunuluyor. Zira maddenin üçüncü fıkrasındagebe olmamak ve eşlerin barışması sonucu bu üç yüz gün bekleme süresini mutlak olmaktan kaldırıyor (Yüksel, 2014:180,186).

Bazı hastalıkların varlığının evlenmeye engel teşkil etmesi 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu’ndan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, evlenecek olan çiftler evlenmeden önce tıbbi bir muayeneden geçer (UHK. M.123.124). Muayene sonucunda frengi, belsoğukluğu, yumuşak şankr ve cüzzam hastalığı olanların evlenmeleri yasaktır. Yalnızca, hastalığın tedavisine dair rapor aldıktan sonra evlenmeye izin verilir. Bulaşıcı hastalığı ilerlemiş veremlilerin nikâhı altı ay ertelenir. Bu süre zarfında iyileşme eseri görülmezse bu müddet altı ay daha uzatılır. İkinci altı ayın sonunda da iyileşme olmazsa, her iki tarafa bu hastalığın tehlikesi ve evlenmeden kaynaklanacak zararlar bildirilir.

Kesin olmayan evlenme engelleri, kesin olan evlenme engeli gibi evliliğin kurulmasına mani olan sebeptir, ancak sonuç olarak farklı hükümler doğurur. Şöyle ki, kesin olmayan evlenme engeli varsa, evlendirme memuru evlenmeyi yapamaz, ancak her nasılsa yapılmış evlilik kesin olmayan evlenme engelini rağmenartık geçerlidir ve iptali istenemez (Dural, Ögüz ve Gümüş, 2012-2014:58). Ancak kesin olmayan evlenme sebebini boşanma nedeni olarak mahkemede ileri sürüle bilir.

3. TÜRK HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ

3.1 Evliliğin Geçersizliğinin Tanımı

Türk Medeni Kanununda evlenmenin butlanı sebepleri ikiye ayrılır. Bunlar mutlak ve nisbi butlan sebepleridir. Mutlak butlanda davacılık sıfatı sadece belirli kişilere değil, diğer ilgililere de tanınır ve hak düşürücü süreye tabi değildir. Ancak nisbi butlanda sadece belli kişiler dava açma hakkına sahiptir ve hak düşürücü süreye tabidir (Oğuztürk, 2014:65).

3.1.1 Mutlak butlan sebepleri

Evliliğin mutlak butlanı madde 145’de sıralanmıştır:

- Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması,
- Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması,
- Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı bulunması,
- Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması

3.1.1.1 Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması

TMK. madde 156’da geçersiz evliliklerin sadece hakim kararıyla sona ereceği, karar olmadıkça evliliğin bütün sonuçlarının doğuracağı hükme bağlanmıştır. Yani, mutlak butlan sebebinin olması halinde bile, evlilik hakim kararına kadar geçerli olan evliliğin bütün sonuçlarının doğuracaktır. TMK. madde 130’da, kimse yeniden evlenmek istiyorsa, eski evliliğin sona ermesini kanıtlamak zorundadır, söylenmiştir.

Eşlerden birinin gaiplik durumunda gaiplik kararı elde etmesi yetmez, evliliğin feshi talebi de bulunmalıdır. Yalnız hakim kararından sonra evlilik sona ermiş sayılacaktır. Gaip olan kişinin eşi yalnızca mahkeme kararı olursa ve kendi evliliğini bitirirse evlene bilir. Bu zaman ya ayrı ya da gaiplik başvurusu zamanı evliliğin feshini isteye bilir (TMK. m. 131).

3.1.1.2 Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması

Ayırt etme gücüne kimlerin sahip olduğu TMK. madde 13’de açıklanmıştır. Maddeye göre, yaşının küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ve ya buna benzer sebeplerden dolayı akla uygun bir şekilde davranma yeteneğini kaybetmeyen her kes ayırt etme gücüne sahiptir.

Kanunda ayırt etme gücünden yoksun olma ihtimali sebepleri açıklanmış ve ardından *sarhoşluk ve buna benzer sebepler* söylenmiştir. Buna benzer sebepler dediğimiz zaman uyuşturucu, panik atak ve bu gibi nedenler de olabilir.

Ayırt etme gücü aslında sürekli olan bir hal değildir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ayırt etme gücünden sürekli yoksun olmasıdır. Belirtmek gerekir ki, ayırt etme gücünden yoksun olma sebebinin ne olmasının önemi yoktur. Yani, buna akıl hastalığı ve ya bazı başka hastalılardan kaynaklanan neden olabilir. Bundan başka ayırt etme gücünü sonradan kazanan eş sadece dava açma hakkına sahiptir ve bu durumda ilgili olan her kes, savcı veya diğer eş açamaz. Bunun anlamı artık evliliğin iptaline dair dava açma hakkı sınırlanmıştır ve artık mutlak değil nisbi butlan davasına dönüşecektir. Bu durumda da önemli olan husus Kanunda öngörülen süre içerisinde dava açmaktır ve bu sürenin geçilmesi durumunda artık evliliğin iptaline dair dava açılmaz (Dural, Ögüz ve Gümüş, 2012-2014:85). Ayrıca belirtmek gerekir ki, her akıl hastalığı olan kişi ayırt etme gücünden yoksun değildir (Tutumlu, 2017:81).

“...Türk Medeni Kanunu’nun 145/2’ maddesindeki sebeple evliliğin iptaline karar verilebilmesi için, eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması şarttır. Ayırt etme gücünün sonradan kazanılması durumunda, mutlak butlan davasını yalnız ayırt etme gücünü sonradan kazanan veya akıl hastalığı iyileşen eş açabilir. (TMK. madde 147/2) Taraflar 19.3.2002 tarihinde evlenmişlerdir. Akit tarihinde davalının “psikotik bozukluk” denilen akıl hastalığına maruz bulunduğu, bu sebeple ayırt etme gücünden yoksun olduğu Adli Tıp 4. İhtisas Kurulunun 21.4.2010 tarihli 1362 Sayılı raporu ile belirlenmiştir. Ne var ki aynı raporda, davalının kurulda 25.2.2009 tarihinde yapılan muayenesinde “...fiil ehliyetine müessir, hareket serbestisi ile olayları kavrayıp onlardan sağlıklı sonuçlara varabilme yeteneğini kaldıracak mahiyet ve derecede herhangi bir psikotik araz saptanmadığından...” söz edilmiş, bunun devamında ise “...remisyonda psikotik

bozukluk tespit edildiği...” ifadesine yer verilmiştir. Adli Tıp 4. İhtisas Kurulunun sözü edilen raporu, davalının muayenesinin yapıldığı tarih itibarıyla ayırt etme gücünü kazandığını veya hastalığının iyileştiğini gösterir nitelikte olmayıp kendi içinde çelişkilidir. Bu durumda davalının akıl hastalığının sonradan iyileşip iyileşmediği veya ayırt etme gücünü sonradan kazanıp kazanmadığı hususunda 2659 Sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu’nun 15. maddesi gereğince Adli Tıp Genel Kurulundan rapor alınması ve hasıl olacak sonucuna göre hüküm kurulması gerekirken bu yön üzerinde durulmadan eksik inceleme ile hüküm tesisi doğru bulunmamıştır...”(Yargıtay, 14.7.2011).

Dava ayırt etme gücünden sürekli bir sebeple yoksun olması ve buna sebep olan akıl hastalığının olmasına ve davacının bu sebeple evliliğin iptalini istemesine ilişkindir. Karardan görüldüğü gibi davalının ayırt etme gücünden yoksun olması tam olarak delillerle tespit edilmediği ve daha önce Adli Tıp Raporunda bunun aksi söylendiği ve iki rapor arasında çelişki olduğu için delilsizlik yüzünden her hangi bir hükme bağlanması doğru bulunmamıştır.

3.1.1.3 Eşlerden Birinde Evlenmeye Engel Olacak Derecede Akıl Hastalığı Bulunması

Bir kişinin akıl hastalığı varsa, sadece tıbbi raporun olması durumunda evlenebileceği açıklanmıştır (TMK. m. 133). Akıl hastalığının evlenmede butlan sayılması için, onun evlenmeye engel olacak derecede olması gerekmektedir. Ayrıca, bunun resmi sağlık kurulu raporuyla kanıtlanması gerekir. Bilindiği gibi bazı akıl hastalıkları ayırt etme gücünden yoksun bırakmadığı için kişinin evlenmesine engel sağlamıyor. Burada arana esas şart, kişinin ayırt etme gücünden sürekli yoksun bulunması ve gelecek nesiller için tehlike sağlamasıdır. Aynı zamanda hastalığın tedavi şansının da imkansız olmasıdır. Akıl hastalığının olması durumunda evliliğin iptaline ilişkin mutlak butlan davasının açma yetkisi ayırt etme gücünü kazanan veya akıl hastalığı durumundaysa iyileşmesi zamanı iyileşen eş açabilir (TMK. m.147 f.2).

“...1. Davalı akıl hastası olup, eylemleri iradi değildir. Davacı kadının şiddetli geçimsizlikten açmış olduğu davanın reddi gerekirken kabulü ile boşanmaya karar verilmesi usul ve yasaya aykırı ise de; boşanma hükmü temyiz edilmediğinden bozma nedeni yapılmamış yanlışlığa işaret etmekle yetinilmiştir. 2. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle kanuna uygun sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir yanlışlık görülmemesine göre davalının aşağıdaki bent kapsamı dışında

kalan temyiz itirazları yersizdir. 3. Davalı kocanın akıl hastası olduğu eylemlerinin iradi olmadığı anlaşılmaktadır. Türk Medeni Kanununun 174/1. ve 2. bendi koşulları oluşmamıştır. Davacı kadının maddi ve manevi tazminat isteminin reddi gerekirken kabulü ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir...” (Yargıtay, 26.6.2006).

Anlaşıldığı üzere dava evliliğin iptaline dair mutlak butlan davası açma hakkı akıl hastası olan ve iyileşen eşe aittir. Zira burada davalı akıl hastasıdır ve iyileşmesine dair delil yoktur. Açılan dava ayırt etme gücüne sahip eşi tarafından ve boşanmaya ilişkin hükümler geçerli olacaktır. Ancak akıl hastası olan kocanın eylemleri iradi olmadığından diğer eşin maddi ve manevi tazminat istemi uygun görülmemiştir.

3.1.1.4 Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunması

Hısımlıkla bağlı düzenleme TMK madde 129’da yapılmıştır:

1. Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında,
2. Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında,
3. Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında yapılan evlilikler geçersiz sayılacaktır.

“... 1. Dava eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede yakın hısımlığın bulunması (TMK m. 145/4) sebebine dayalı olarak açılan mutlak butlan davası olup Kumluca Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından davaname ile açılmıştır. Cumhuriyet savcısı, kanunda açıkça öngörülen hallerde hukuk davası açar veya açılmış olan hukuk davasında taraf olarak yer alır (HMK m. 70/1). Mutlak butlan davası açma Cumhuriyet savcısı için bir görev olduğundan (TMK m. 146/1) açılan davanın duruşmalarında hazır bulunması zorunluluktur. Bu nedenle; Cumhuriyet Savcısının karar verilen son celseye katılımı sağlanılmadan yokluğunda yargılamaya devamla hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir. 2. Dava, evliliğin mutlak butlanına karar verilmesine ilişkin olup davada Nüfus Müdürlüğünün taraf sıfatı bulunmamaktadır. O halde davalı Nüfus Müdürlüğü yönünden davanın taraf sıfatı yokluğu nedeniyle reddi gerekirken, Nüfus Müdürlüğü yönünden de davanın kabulü doğru görülmemiştir. 3. Davalı Türkan S. temyiz dilekçesinde Kumluca Asliye Hukuk Mahkemesinde nüfus kayıt tashihi davası

açtığı belirtilmiştir. Davalı tarafından açıldığı belirtilen nüfus kayıt tashihi ile ilişkin dava evlenmenin butlanı davasının sonucunu etkileyeceğinden, mahkemece; nüfus kayıt tashihi ile yönelik davanın bekletici sorun yapılması ve bu davada hasıl olacak sonuca göre karar verilmek üzere hükmün bozulması gerekmiştir...” (Yargıtay, 30.5.2012).

Dava konusu evliliğe engel olacak derecede hısımlığın olması nedeniyle evliliğin iptaline ilişkindir ve mutlak butlan davalarında dava açma görevi Cumhuriyet Savcısı tarafından olduğu için, davanın sürdürülmesi zamanı onun da davada yer alması zorunludur. Ayrıca dava konusu ilgili taraf olan Nüfus Müdürlüğüne yönelik olduğu için ve davada onun da taraf olarak yer alması temin edilmeli ve aynı zamanda davalının da açtığı nüfus kayıt tashihi ile ilişkin karar dava konusu olan evliliğin iptaline dair sonuca etki edeceği için bekleme kararı alınmıştır ve isabetlidir.

Mutlak butlan davalarında dava açmak görevi Cumhuriyet savcısı tarafından re'sen açılır. Dava açmak hakkı ise ilgisi olan her kes tarafından açılabilir (TMK. m.146). Burada her ilgili dediğimiz zaman, eşlerden biri, eşlerin mirasçıları, eşlerin ana ve babaları, eşlerin yasal temsilcileri (vasi), maddi ve manevi menfaati olan her kes düşünülmektedir (Gençcan, 2011:471). Evliliğin mutlak butlan sebebiyle iptalini isteyebilmek için zaman sınırlandırılması yapılmamıştır (Tanyeri, 2007:191).

Dava hakkının sınırlandırılması veya kalkması madde 147’de düzenlenmiştir: eğer evlilik son bulmuşsa, dava açma hakkı Cumhuriyet Savcısı tarafından açılmaz. Yani sona ermiş evliliğin iptaline dair mutlak butlan davası Cumhuriyet Savcısıs tarafından resen açılmaz. Ancak ilgisi olan her kes mutlak butlanın karar altına alınmasının isteyebilir. Diğer sınırlandırma akıl hastalığı olan ve iyileşen eş veya ayırt etme gücünü kazanan eş evliliğin iptaline dair dava açabilir. Eğer ortada iyileşme veya ayırt etme gücünü kazanma durumu varsa artık diğer eş dava açamaz ve aynı zamanda diğer ilgililer de dava açamaz. Diğer durum ikinci evlilik zamanı önceki evlilik mutlak utlan kararı verilmeden önce sona ermişse ve ikinci evlilikten olan diğer eş iyiniyetliyse evlilik butlanı kararı alınmaz. Bu o anlama gelir ki, bu durumda da ilgililer evliliğin iptaline dair dava açamazlar (Gençcan, 2011:480).

3.1.2 Nisbi butlan sebepleri

Nisbi butlan sebeplerine şunlar dahildir:

- Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk,

- İrade sakatlıklarından:
- Yanılma
- Aldatma
- Korkutma

3.1.2.1 Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk

Evlenme anında ayırt etme gücünü geçici bir sebebe dayanarak dayanarak kaybeden kişi evliliğin iptalini isteye bilir (TMK. m.148).

Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk, uyuşturucu vesarhoşluk veya ipotonizma nedeniyle evlenme akdi yapıldığı sırada geçici olarak fiil ehliyetini yitirmiş, ancak evlendikten sonra bunu fark etmiş kişi evliliğin iptalini isteye bilir(Dural, Ögüz ve Gümüş, 2012-2014:86). Diğer eş bu istekte bulunamaz. Evliliğin iptali, bilgi sahibi olduğu andan itibaren altı ay içinde ve evliliğin kurulduğu beş yıl içinde isteye bilir. Bu hak düşürücü süre içinde evliliğin iptali istenmemişse, evlilik butlan sayılamayacaktır.

“...Evlilikte nispi butlan Türk Medeni Kanununun 148 ve devam eden maddelerinde düzenlenmiş olup, evlenme akdinin kuruluşundaki irade sakatlığı hallerine mahsus iptal sebebidir. Türk Medeni Kanunu’nun madde 156 uyarınca “Batıl bir evlilik ancak hakimin kararıyla sona erer. Mutlak butlan halinde bile evlenme, hakimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur.” Dolayısı ile irade sakatlığı olması durumunda dahi evliliğin iptaline karar verilmemişse evlenme akdi yapıldıktan sonra yaşanan vakalar nedeniyle Türk Medeni Kanununun 166/1-2 maddesi uyarınca birliğin temelinden sarsıldığına karşı tarafın kusurundan kaynaklandığı iddiası ile boşanma davası açılabilir. Davacı tarafından irade sakatlığına dayalı olarak mahkemeden evliliğin iptali yönünde bir istem bulunmamakta, evlilik birliği kurulduktan sonraki döneme ilişkin de vakalar belirtilerek Türk Medeni Kanununun 166/1-2 maddesi uyarınca boşanma kararı verilmesi talep edilmektedir. Öyleyse mahkemece yapılacak iş, davacının evlilik birliği kurulduktan sonraki döneme ilişkin ileri sürdüğü vakalara hasren delillerini sunmak üzere imkan tanınması, delil bildirmesi durumunda bu delillerin toplanarak hasıl olacak sonuca göre bir karar vermektir ibaretken, usul ve yasaya aykırı şekilde davanın reddi doğru görülmemiş ve bozmayı gerektirmiştir...” (Yargıtay, 10.4.2014).

Dava evliliğin iptalinin nisbi butlan sebebiyle değil, evliliğin temelden sarsılması nedeniyle boşanma istemi üzerinedir ve bilindiği gibi nisbi butlan davalarında dava açma hakkı istek üzerindedir ve Cumhuriyet Savcısı davayı resen açamaz. Bundan başka, dava açma hakkı hak düşürücü süreye tabidir. Bu yüzden evliliğin nisbi butlan sebebiyle değil, boşanma sebebiyle son bulması üzerine dava açma hakkı geri çevirilmesi kararı yerinde değildir ve bozmayı gerektirmiştir.

3.1.2.2 İrade sakatlıkları yanılma

Aşağıdaki durumlarda eşlerden biri evlenmenin iptalini dava edebilir:

1. Evlenmeyi hiç istemediği veya evlendiği kişiyle evlenmeyi düşünmediği hâlde yanılarak bu evlenmeye razı olmuşsa,
2. Eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez bir duruma sokacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak evlenmişse (TMK. m.149).

Kanunda nisbi butlan davasıyla evliliğin iptalini isteyebilmenin diğer şartı yanılma olarak gösterilmiştir. Yanılma ya evliliğe yönelik olacak, ya da evlendiği kişide yanılma söz konusu olacaktır. Ayrıca kişini niteliğinde de esaslı şekilde yanılma söz konusu varsa, bu zaman da dava açılabilir.

Evlenme akdinde yanılma yaptığı sözleşmenin bir evlenme sözleşmesi olmadığını sanmak anlamına gelir ki, bu çok sık karşılanacak durum değildir. Zira, evlenme akdi tören ve şahitlerin önünde yapılır ve eğer ayırt etme gücüne sahip biri değilse, bu kendi kendiliğinden mutlak butlan sayılır.

Şahısta yanılma denildiği zaman, evlenme arzusuna var olması, ancak evlenilecek kişide yanılma söz konusudur. Buna örnek olarak, Çinde bir adamın estetik yaptırdıktan sonra kadınla evlenmesi ve doğmuş olan çocuğunun farklı olması nedeniyle yanılma sebebiyle eşine dava açmasıdır.

Kişiliğin niteliğinde yanılma da nisbi butlan sebebidir, ancak her nitelikte yanılma layı nisbi butlan davasında yol açamaz. Burada esas üç şart aranır:

- Yanılma eşin niteliğine ilişkin olmalıdır,
- Yanılma önemli sebebe dayanmalıdır,
- Yanılma sebebi evliliğin çekilmez hale gelmesine neden olmalıdır.

Yanılma bizzat diğere eşe yönelik olmalıdır ve önemli olan husus orta düzeyde bir kişinin yanılma nedenini bilseydi evlenmeyecekti neticesini doğuracak derecede olmalıdır. Burada önemli olan objektif bir yanılma olgusudur.

“...4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde149’da yanılma nedeniyle evlenmenin nisbi butlan ile iptali hali düzenlenmiştir. Anılan maddenin ikinci bendinde eşinde bulunmaması onunla birlikte yaşamayı kendisi için çekilmez bir duruma sokacak derecede önemli bir nitelikte yanılarak evlenme halinin evlenmenin iptalinin dava edilebileceği belirtilmektedir. Dosyanın incelenmesinden, dava dilekçesinde ve tanık beyanında davalının davacı ile birlikte yaşamasını çekilmez hale getirecek derecede yanılmasına neden olacak bir durumunun bulunduğu konusunda herhangi bir iddianın olmadığı anlaşılmaktadır. Mahkemece, Medeni Kanununun 149/2 maddesinde belirtilen durumun bulunup bulunmadığı araştırılmadan ve deliller toplanmadan yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır...” (Yargıtay, 3.7.2006).

Dava evliliğin iptaline ilişkindir ve nisbi butlan sebeplerinden olan yanılma nedeniyle evliliğin çekilmez hale gelmesi, yani esaslı ve önemli bir nedenle yanılmadan bahs edilmektedir. Ancak delillerin yetersiz olması nedeniyle, isbat yükü dava açan tarafda olduğu için yazılı şekilde karar alınması doğru bulunmamıştır.

“...Taraflar arasındaki davanın yapılan muhakemesi sonunda mahalli mahkemece verilen ve yukarıda tarih numarası gösterilen hüküm temyiz edilmekle evrak okunup gereği görüşülüp düşünüldü.

Davacı- davalı kocanın davası Türk Medeni Kanunu’nun 149/2 maddesine dayalı evliliğin iptali davasıdır. Davalı- davacı kadının zifaf gecesi bakire (kız) çıkmadığı toplanan delillerden anlaşılmaktadır. Bu suretle kadında bulunması lâzım gelen vasfın bulunmaması sebebiyle kocanın davasının kabulü gerekirken reddi isabetsizdir...” (Yargıtay, 22.2.2007).

Dava evliliğin iptali sebeleinden olan diğere eşin niteliğinde yanılmaya yöneliktir ve karardan belli olduğu üzere Yargıtay evliliğin iptaline dair karar almıştır.

3.1.2.3 Aldatma

Aldatma sebebiyle nisbi butlan aşağıdaki hallerde gerçekleşir:

- Eşinin namus ve onuru hakkında doğrudan doğruya onun tarafından veya onun bilgisi altında bir başkası tarafından aldatılarak evlenmeye razı olmuşsa,
- Davacının veya altsoyunun sağlığı için ağır tehlike oluşturan bir hastalık kendisinden gizlenmişse (TMK. m.150).

Aldatma zamanı aranan şartlar eşin namusu ve onuru hakkında aldatılma olacak, doğrudan doğruya veya bir başkası tarafından aldatılmaya maruz kalacak, aldatılmış eşin veya altsoyun sağlığı için tehlike yaratacak bir hastalığın olması konusunda aldatılmış olacaktır.

“...Yapılan soruşturma ve toplanan delillerden; davalının epilepsi olduğu halde, bu hastalığı gizleyerek evliliği gerçekleştirdiği, evlenmeden iki hafta sonra ortaya çıkan nöbet sırasında bu hususun öğrenildiği anlaşılmaktadır. Türk Medeni Kanununun 150/2 maddesi gereğince aldatma sebebiyle evliliğin iptaline karar verilebilmesi için davalıda mevcut hastalığın davacı-davalının veya alt soyunun sağlığı için ağır tehlike teşkil edecek nitelikte olması zorunludur. Davalı-davacı hakkında alınan raporda bu konuda bir açıklama ve tespit bulunmamaktadır. O halde rapor, hüküm için yeterli değildir. Davalı-davacı da evlenmeden önce mevcut olduğu belirlenen epilepsinin, davacı ve alt soyu için ağır bir tehlike arz edip etmediği yönünden uzman bilirkişi raporu alınmadan, eksik inceleme ile hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir...” (Yargıtay, 20.2.2014).

Dava konusu eşin kendinde bulunan hastalığı gizletmesi ve evlendikten iki hafta sonra bu durumun ortaya çıkmasıdır. Bu nedenle evliliğin nisbi butlan sebebi olan aldatma sebebiyle iptaline karar verilmesi için aldatma namus ve onura yönelik olmalı veya aldatma konusu davacı ve alt soyu için ağır tehlike yaratacak seviyede olması gerekmektedir. Bu durumda yapılan araştırma sonucu hastalığın ağır tehlike yaratığ yaratmadığı kanıtlanmadığı için karar alınması doğru görülmemiştir.

Namus ve onura yönelik aldatmalar aslında subjektif bir yapıya sahiptir. Yani, burada her kes tarafından Kabul edilen normlar ve sosyal değerlerden bahs edilir. Eşin daha önceki hayatında yüz kızartıcı hareketlerin yapılması ve bu konuda aldatma söz konusudur. Örneğin daha önce yüz kızartıcı suçtan mahku edilmiş eşin bunu

saklaması ve bu sebeble diğer eşin dava açması ola bilir. Bu durumda davacı kendisinin aldatıldığının ispat edecektir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, aldatma doğrudan olduğu gibi üçüncü kişiler tarafından da yapıla bilir. Ancak bu zaman dava açabilmek için üçüncü kişinin aldatma konusundan haberdar olması gerekir. Yani aldatmayı bilerek ve isteyerek yapmış olması gerekir. Aksi halde aldatılmış eş dava açamaz (Akıntürk ve Karaman, 2014:417).

Tehlikeli bir hastalığın gizletilmesi durumunda üç şart aranır:

- Davacının sağlığı bakımından tehlike yaratacak,
- Altsoy bakımından tehlikeye sebep olacak,
- Hastalık ağır bir tehlike yaratmış olacaktır.

“...Mahkemece, davalı kadının evlilik öncesi "prematüre over yetmezliği" rahatsızlığından söz etmeyerek davacı eşin güvenini sarstığı gerekçesiyle boşanma kararı verilmiş ise de; tarafların ancak evlilik birliği içinde gerçekleşen kusurlu davranışları boşanma sebebi olur. Mahkemenin kabulünde olduğu gibi, davalı evlilik öncesi "prematüre over yetmezliği" rahatsızlığından davacı eşine söz etmemiştir. Davalı kadının evlilik öncesi "prematüre over yetmezliği" rahatsızlığını eşinden gizlemesi, eşini sağlığı konusunda yanıltması ve aldatması, davacının bu sebeple güveninin sarsılmış olması Türk Medeni Kanununun 149 ve 150. maddelerinde düzenlenen nispi butlan sebeplerini oluşturabilir. Evlilik birliği içinde davalı kadının çocuğunun olmaması, yumurtalık rezervinin azalması/tükenmesi davalı kadın tedaviden kaçınmadıkça boşanma sebebi olmaz. Durum böyleyken mahkemece davalı eşin evlilik öncesindeki davranışı sebebiyle davacı eşin güveninin sarsıldığından bahisle tarafların boşanmalarına karar verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir...” (Yargıtay, 28.11.2012).

Dava konusu boşanmaya ilişkin olsa da yapılan araştırmalar sonucu davanın evliliğin iptaline ilişkin olması anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi kadının kendinde bulunan rahatsızlığı eşinden gizletmesi ve bu nedenle irade sakatlığı olan aldatma söz konusudur. Bu sebep evliliğin kurulmasından önce olduğu için boşanmayla ilgili değildir. Çünkü bu durum evlilik kurulduktan sonra oluşan bir hal değildir. Ayrıca hastalık altsoyun sürdü bilmemesi bakımından ağır tehlike sayılabilir ve bu nedenle nisbi butlan sebebidir.

Aldatma hem aktif, hem de pasif şekilde yapılabılır. Aktif şekilde yapılan aldatmada yalan beyan etme gibi hareketler yapılması halinde, pasif aldatmada hareketsiz kalma yeterlidir. Bu durum diğerkinden bir az farklıdır. Burada susma bile aldatma anlamına gelir. Yani, tehlikeye sebep olacak hastalığı varsa ve bu hakda bir şey söylenmiyorsa, bu aldatmaya sebep olur ve davacı bu sebeple evliliğın iptalini isteye bilir.

Aldatmada arana önemli şart, karşı tarafın veya üçüncü kişiler tarafından yapılan irade beyanlarının kasden yapılmasıdır. Bir tarafın yaptığı eylemin karşı tarafı yanıltacağını bilmesi ve bunu istemiş olması gerekir. Bu zaman kasd gerçekleşmiş olur.

3.1.2.4 Korkutma

Eğer bir eş diğeri tarafından korkutulmaya maruz kalarak evlenmeye zorlanıyorsa, korkutulan eş evliliğın iptalini dava edebilir (TMK. m.151).

Korkutma da irade sakatlığı durumundandır ve korkutulma yoluyla evlendirilmeğe zorlanan kişi bu sebeple dava açabilir. Korkutma oluşması için aşağıdaki unsurlar bulunmalıdır:

- Korkutma eşin kendisine veya yakınlarına yönelik olmalı,
- Korkutma eşin veya yakınlarının hayatı, sağlığı veya namus ve onuruna yönelik olmalı,
- Korkutma ağır bir tehlike halinde olmalı,
- Korkutma pek yakın ağır bir tehlikeye yönelik olmalıdır.

Kanun koyucu akraba değil de, *yakın* kavramını kullanmıştır. Burada önemli olan sadece kan bağı ile bağılılık değil, manevi yönden eşe yakın olan insanlar da ola bilir (dost, sevgili ve b.) (Tutumlu, 2017:100).

Tehlike ağır bir nitelikte olmalıdır. Her tehlike bu maddenin kapsamına girmez. Kanun koyucu bu yüzden kişinin hayatı, sağlığı, namus ve onuru ifadelerini kullanarak bunu tanımlamıştır. Bunlara yönelik suçlar ağır tehlike sebebi taşıdığı için maddede hükme bağlanmıştır (Dural, Ögüz ve Gümüş, 2012-2014:90).

Kokurtma pek yakın zamanda olmalıdır. Yani korkutmanın gerçek olabileceği olasılığı yüksek olmalıdır. Önemsiz sayılan tehditler, bu maddenin kapsamına girmeyecektir.

Ancak, gerçeleşme olanağı zor bulunan, fakat kişi tarafından gerçeleşeceğini düşünmekte haklıysa, korkutma sebebiyle dava açabilir (Kılıçoğlu, 2016:93).

Korkutmada ayrıca, nedensellik bağı olmalıdır. Yani korkutma bizzat evlenmeğe yönelik olmalıdır. Eğer korkutulmasaydı, yine evlenecekdiyse o zaman evliliğin iptaline yönelik dava açılmaz.

Bununla yanaşı korkutma eylemi hukuka aykırı bir davranışla olmalıdır. Örneğin birinin yasa dışı hareketlerini bildirimde bulunmakla tehdit etmek bu maddenin kapsamına girmez.

“...Dava, korkutma nedenine dayalı evlenmenin iptali isteğine ilişkindir (TMK. m. 151). Bu konuda davalı hakkında kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, cinsel saldırı suçuna teşebbüs ve tehdit suçlarından Çorum 2. Asliye Ceza Mahkemesinde kamu davası açılmış ve mahkemece 15.01.2010 tarihinde verilen beraat kararı temyiz edildiğinden henüz kesinleşmemiştir. Ceza mahkemesinin maddi olayı belirleyecek şekilde verdiği kararın kesinleşmesi halinde evlenmenin iptali davasının sonucunu da etkileyebilecektir. O halde, davalı hakkındaki ceza davasının sonucunun bekletici sorun yapılarak, daha sonra tüm deliller birlikte değerlendirilip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiştir...” (Yargıtay, 26.10.2011).

Dava korkutma nedeniyle evliliğin iptaline ilişkindir. Görölmek üzere davacı davalının kendisini korkutarak ve saldırıya uğratılarak evlenmeğe zorlanmasını belirtmiş, ancak araştırma sonucu delillerin yetersiz olması nedeniyle karar alınması ceza davasının sonucuna göre bekletilmiştir.

Madde 152’de iptal davasının açılması da bir hak düşürücü süreye bağlıdır ve bu süre iptal sebebinin öğrenildiği veya korkunun etkisinin bittiği andan itibaren altı ay ve evlenmeden beş yıl geçmekle düşdüğü öngörölmüştür.

3.1.2.5 Yasal temsilcinin izninin bulunmaması

Yasal temsilci, izni olmadan küçük veya kısıtlının evlenmesi durumunda, evlenmenin iptaliyle ilgili dava açma hakkına sahiptir. Ancak evlenen küçük evlenme sonrasında on sekiz yaşının doldurusa veya kadın gebe kalırsa, evlenmenin iptaline dair karar verilmeyecektir (TMK. m.153).

Küçükler veya kısıtlılar ana ve babanın veya vasinin rızası olmadan evlenirlerse, daha sonra evliliğin butlanı talebinde bulunabilirler. Aynı şekilde ana baba veya vasi nisbi butlan sebebiyle evliliğin iptalini isteyebilir. Evlendirme memuru veli veya vasinin izin beyanını almadan evlendirme gerçekleştiremez. Ayrıca evlenme ana ve babanın birinin izniyle olamaz, her ikisinin izin vermesi gerekir. Küçükler ergin olursa, kısıtlılarla ilgili karar kalkarsa veya kadın gebe kalırsa, evlilik iptal edilemez. Belirtelim ki, evliliğin iptali istemi bir süreye bağlanmamıştır. Ana ve baba veya vasi izin olmadan evlenmeni öğrendiği andan itibaren evliliğin iptaline ilişkin dava açabilir. Eğer, evlenmeye dair haklı sebep bulunmadan yasal temsilci dinlendikten sonra küçük veya kısıtlının evlenmesine izin verilir (TMK. m. 128).

3.1.2.6 Butlanı gerektirmeyen sebepler

Butlanı gerektirmeyen sebepler bekleme süresine uymama ve şekil kurallarına uymama olarak ikiye ayrılır.

TMK. madde 154’de kadının bekleme süresi bitmeden evlenmesi, evlenmenin butlanını gerektirmediği söylenmiştir. Burada kadının boşanma kararı sırasında bekleme süresinden bahs ediyor.

Şekil kurallarına uymama nedeniyle evliliğin iptal edilememesi TMK. madde 155’de tanımlanmıştır: Eğer, evlilik yetkili memur önünde yapılmışsa, kanunda bulunan diğer şekil şartlarına uymama sebebiyle evliliğin iptaline dair karar verilemez. Diğer şekil şartları dediğimiz zaman, evlendirme memurunun açıklama yapmaması veya cübbe gitmemesi veya tanık eksikliği veya evlenenleri tanımamamsı gibi sebepler olabilir. Bu sebepler yüzünden evliliğin iptali istenemez. Eğer tanığın olmaması durumunda bile, evlenen çiftlerin olumlu cevaplarıyla evlenme akdi kurulmuş sayılır ve geçerlidir (Gençcan, 2011:446).

3.2 Evliliğin Geçersizliğinin Sonuçları

TMK. madde 156’da batıl bir evliliğin ancak hâkimin kararıyla sona ereceği, mutlak butlan hâlinde bile evlenmenin, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurduğu açıklanmıştır.

Evliliğin iptali yalnız hakim kararıyla iptal edilebilir, aksi halde normal evlilik için geçerli olan tüm sonuçları doğurur. Bu nedenle, iptal kararı geçmişe değil, geleceğe yöneliktir. Batıl olan evliliğin iptali kararı açıklayıcı değil, yenilik doğuran karardır,

çünkü ortada var olan evliliğin sakat olması nedeniyle sona ermesine ilişkindir (Akıntürk ve Karaman, 2014:230). Evliliğin butlanı kararı, eşler, çocuklar ve üçüncü kişiler olarak ele alınmıştır ve bunlar ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

Dikkat edilmesi gereken husus, Borçlar Hukukunda butlan yaptırımının işlemi kendiliğinden geçersiz kıldığı, Aile Hukukunda ise butlanın hakim kararıyla geçersizolacağı anlaşılmaktadır (Kılıçoğlu, 2016:98).

3.2.1 Çocuklar yönünden

TMK. madde 157’de geçersiz evlilikten doğan çocukların hakları gerçek bir evlilikten olan çocukların hakları aynıdır ve onlarla ilişkide boşanma hükümleri uygulanır. Evliliğin butlanla iptli söz konusu olsa bile doğmuş çocuklar, geçerli bir evlilikten doğan çocuğun tüm haklarına sahiptir (TMK. m. 282). Evliliğin iptalinden sonra çocuklar için boşanmanın hükümleri geçerlidir. Velayet, nafaka ve b. konulara ilgili boşanmaya dair hükümler uygulanacaktır.

“...Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün içerisinde doğan çocuğun babası kocadır. (MK. m. 285) Koca soybağının reddi davasını açarak babalık karinesini çürütebilir. Çocukta bu dava hakkına sahiptir (TMK. m. 286,303/3). A ile B 12.08.1981’de evlenmiş 13.04.1988’de boşanmışlardır. Küçük C 20.06.1988’de, üçyüz günlük süre zarfında dünyaya gelmiştir. Nüfusta baba olarak görülen A’ın babalığı reddedilmeden H’in babalığına karar verilemez. A’ın davayı kabul etmesi sonuç doğurmaz. Davanın reddi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır...” (Yargıtay, 11.5.2005).

3.2.2 Eşler yönünden

Kanun koyucu eşler yönünden evliliğin iptalinin sonuçlarını şöyle düzenlemiştir: Evliliğin geçersizliği kararı alındığı zaman iyiniyetli olan eş kendi kişisel durumunu korumaya devam eder ve diğer konularda boşanma hükümleri uygulanır. İyiniyetli olmayan eş kişisel durumunu koruyamaz ve kişisel durum dediğimiz zaman buraya vatandaşlık, soyisim ve erginlik dahildir.

Evlenme sırasında iyiniyetli olan eş yabancıysa Türk vatandaşlığının korur. Ancak butlan davası sonucu iyiniyetli olmadığı belirlenmişse, vatandaşlık hakkının kayb eder (Gençcan, 2011:454).

Evlenmenin butlanına karar verilirse eşler arasında soyada ilişkin boşnma hükümleri uygulanır. Evliliğin butlanı durumunda kadın evlilikten önceki soyadı alır, ancak kadın aile mahkemesinden erkeğin soyismini taşımasının isteyebilir. Bu durumda kadının menfaati ve erkeğe bir zarar vermeyeceği isbatlamak zorundadır (Gençcan, 2011:463).

Erginlik Kanun koyucu tarafından on sekiz yaşının doldurma, evlenme ve hakimin kararıyla kazanılır. Evlenmenin butlanı kararı kesinleştikten sonra erginlik de kendiliğinden sona erir. Erginlik butaln kararına kadar geçerli olup, kararın sonra kazanılan erginlik kendiliğinden sona erer. Çünkü, yasal temsilci ilk evlilik için izin verir.

İptal kararı önceden birlikte kabul edilen kararın sona ermesine yöneliktir ve bu durumda işlemle bağlı olan her kesi ilgilendirir. Yani dava açan taraf da dava açılan taraf gibi aynı şekilde karardan etkilenir ve burada davacının üstün bir hakkından bahs edilemez (Uler, 1970:44).

Hakimin butlan kararıyla evliliğin son bulması o güne kadar mevcut olan evliliği ortadan kaldırır ve artık eşler bu kararla yeniden evlenme imkanı elde ederler (TMK.m.18). Ancak kadın için yine, üç yüz gün bekleme süresi söz konusu ola bilir. Ayrıca, Kanunda iyiniyetli olan eşin, evlilik iptal edildikten sonra bile kişisel durumunu koruyabileceği öngörülmüştür. İyiniyetli olmak evlenme zamanı butlan sebebini bilmemek ve bilecek durumda da olmamak anlamına gelir (TMK. m. 147 f.3).

Eşler arasında evliliğin iptali zamanı mal rejiminin tasfiyesi, nafaka, tazminat ve sayada ilişkin hükümler boşanmaya ilişkin hükümlerle aynıdır.

TMK. madde 277'de evliliğin geçersizliği zamanı mal rejimleri tasfiyesi boşanmaya uygundur ve her kes kendi malını geri alır, diğerleri aralarında bölünür. Ancak buna ait başka sözleşme yapılırsa bu uygulanır.

Tazminat istemi evlenmenin butlanı zamanı boşanma hükümlerine uygundur. Kusursuz veya kusuru az olan taraf evliliğin butlanı nedeniyle uğradığı maddi zarar için kusurlu tarafın tazminat isteyebilir. Bu maddi tazminattır. Ancak evliliğin butlanı sebebiyle kişilik hakları saldırıya uğrayan taraf kusurlu taraftan manevi tazminat olarak uygun bir miktarda para isteyebilir.

Butlan davası açıldığı zaman dava süresi boyunca eşlerin geçimi için tedbir nafakası hükmedebilir. Butlan davası sonucu kusuru az olan taraf diğer taraftan yoksulluğa düşerse, diğer taraftan süresiz olarak yoksulluk nafakası isteyebilir. Ancak bu durumda nafaka isteyen taraf kusuru diğerinden az olacak ve diğer taraf mali gücü oranında nafaka ödeyebilir (Gençcan, 2011:461).

3.2.3 Mirasçılar yönünden

TMK. madde 159'da mirasçılar yönünden butlan davası açılması düzenlenmiştir: Mirasçıların evliliğin geçersizliğini dava etme hakkı yoktur, sadece açılan davayı sürdürülebilirler. Eğer diğeri kötünietliyse o zaman kişisel durumu ile birlikte diğeri ölüme bağı tasarruf hakkının da kaybeder. Evlenmenin iptalini mirasçılar tarafından edilemeyeceği, ancak açılmış olan davayı sürdürülebileceği açıklanmıştır. Sağ kalan eşin miras hakkı sadece eş iyiniyetliyse diğerine geçer. Yani burada evlenme durumunda sağ kalan eşin evliliğin butlanına sebep olacak durumun olduğundan haberdar olmaması veya özen göstermiş olsa bile öğrenememesi durumunda miras hakkına sahip olur. Aksi halde ölüme bağı tasarruflarla kendisine sağlanmış hakları da kaybeder.

Belirtmek gerekir ki, nisbi butlanla sakaltanan evliliklerin son bulması sonucu iptali yeniden istenemez. Ancak mutlak butlan davası her zaman açıla bildiği için eşlerden birinin ölümü sonucu mirasçı tarafından da açılabilir ve bu dava tespit değil mutlak butlan davasıdır. Bu durumda açılan davada sağ kalan eşin mirasçı olacağı iyiniyetli olup olmamasına bağıdır. Bu durumda mutlak butlan davasında ya da tespit davasında sağ kalan eş iyiniyetliyse miras hakkının korur. Aksi halde yasal mirasçı sıfatını koruyamayacaktır (Gençcan, 2011:456).

“...Dava, davalı ile davacının miras bırakanı S.'in evliliğinin iptali isteğine ilişkindir. Davalı ile davacının miras bırakanı S. 08.08.2000 tarihinde evlenmiş, bu evlilik S.'in 31.12.2000 tarihinde ölümü ile sona ermiştir. Davacı, müteveffa S.'in yaşı ve akıl sağlığı itibarıyla bu evliliği yapabilecek durumda olmadığını ileri sürmektedir. Bu iddia, evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığının bulunduğu (TMK. m. 145) dayanmaktadır. Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığının bulunması evliliği mutlak butlanla batıl kılar. Buna göre dava mutlak butlan sebebine (TMK. m. 145/3) dayanmaktadır. Sona ermiş bir evliliğin mutlak butlanı Cumhuriyet Savcısı tarafından res'en dava edilemez ise de,

bu dava her ilgilisi tarafından açılabilir (TMK. m. 146/2). Türk Medeni Kanunu'nun 159. maddesi nispi butlan sebepleriyle ilgilidir (2. H.D.'nin 20.05.2002 tarihli 2002/6073-6775 sayılı kararı). Davacı, ölen S. mirasçısı olduğuna göre sona ermiş bir evliliğin mutlak butlanını dava edebilir. O halde, tarafların mutlak butlan sebebiyle ilgili delilleri toplanarak, bu çerçevede değerlendirilmesi ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, davacının taraf ehliyetinin bulunmadığından söz edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır...” (Yargıtay, 8.6.2010).

Dava mutlak butlan sebebiyle evliliğin butlanına ilişkindir ve sağ kalan eşin miras sıfatını koruması söz konusudur. Belirtildiği gibi mutlak butlan davası her zmana açıla bilir ve eğer evlilik sona ermişse bile, ilgililer mutlak butlan davası açabilirler ve burada ilgili olan sağ kalan eşdir. Bu sebeple mirasçı sıfatıyla mutlak butlan davası açabilir.

3.2.4 Evlenmenin iptali davalarında yetki ve yargılama usulü

Evliliği geçersizliği veya butlanı zamanı boşanma hükümleri uygulanır (TMK. m. 160).

Madde 146'da butlan davasının cumhuriyet savcısı tarafından resen açılacağı öngörülmüştür. Butlan davası eşlerden her hangi biri tarafından veya ilgilenen yasal temsilci tarafından da açıla bilir. Ancak bu durumu istisnai halleri vardır. Şöyle ki, nisbi butlan davalarında dava açma hakkı akıl hastalığı olan ve daha sonra iyileşen eş açıla bilir (TMK. m. 147 f. 2).

Yasal temsilcinin izni olmadan yapılan evliliklere ise iptal davası yasal veli veya vasiye aittir. Evlenme akdine ana ve babadan birinin izni olduğu durumda, dava açma hakkı izni olmayan tarafa aittir.

Butlan davalarında yetkili ve görevli mahkeme madde 160'da açıklanmıştır ve bunna esasen butlan davalarında yetkili olan mahkemeden bahs edilmiş ve bu eşlerden birinin yerleşim yeri veya altıy beraber oturduğu yer mahkemesidir (TMK. m. 168). Görevli mahkeme ise Asliye Hukuk Mahkemesidir.

Butlan davalarında ispat yükü davacıya aittir. Evlenme zamanı, aldatılma veya korkutma nedeniyle evlene kişi evliliğin iptali zamanı ispat yükü korkutulan veya aldatılan eşe aittir.

“...Dava, evliliğin nisbi butlan sebebiyle (TMK m. 151) iptali, aksi halde boşanma isteğine ilişkindir. Davacı, davalı tarafından kendisine baskı yapıldığı ve korkutulduğunu, bu sebeple evlenmek zorunda kaldığını beyan etmiştir. Yapılan yargılama ve toplanan delillerden, davacı kadının evlendikleri gün kollukta vermiş olduğu ifadesinde kendi rızası ile evlendiğini beyan ettiği, tanıklar da davacı kadının rızası ile evlendiğini, baskı ve korkutmanın söz konusu olmadığını, öncesinde de uzun süreli arkadaşlıklarının bulunduğunu, kadının düğünün ertesi günü ailesiyle görüşmeye gittiğinde dönmek istemediğini ifade etmişlerdir. Sözleşmesi sırasında davalı tarafından davacının korkutulduğu, davacının baskı altına alınarak evliliğin gerçekleştiği ispatlanamamıştır. Açıklanan sebeple davanın reddi gerekirken, yetersiz gerekçe ile kabulü doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir...” (Yargıtay, 19.12.2016).

3.3 Evliliğin Geçersizliği ve Boşanma Arasındaki Farklar

3.3.1 Evliliğin geçersizliği ve boşanma sebepleri bakımından

Genel olarak, evliliğin iptali de, boşanma da ayrılığa sebep olur. Ancak bunlar arasında farkları ayırt etmekte yarar vardır. Boşanma ve evliliği geçersiz kılan sebepler farklıdır. Evliliğin geçersizliği anlatıldığı üzere ancak hakim kararıyla sona ermektedir ve dava açma görevi Cumhuriyet Savcısı tarafından gerçekleştirilecektir. Boşanma geçerli olarak kurulmuş evliliğin hakim kararıyla mahkemece son bulmasına rağmen evliliğin butlanı geçersiz olarak kurulmuş evliliğin mahkemece son bulmasıdır (Gençcan, 2011:440). İlk önce boşanmaya yol açan sebepleri sıralıyalım:

- Zina,
- Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış,
- Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme
- Terk,
- Akıl hastalığı,
- Evlilik birliğinin sarsılmasıdır (TMK. m. 161-166).

Evliliği geçersiz kılan sebepler ise mutlak ve nisbi olarak ikiye ayırdık.

Mutlak butlan sebeplerine:

- Eşlerden birinin evlenme sırasında evli bulunması,
- Eşlerden birinin evlenme sırasında sürekli bir sebeple ayırt etme gücünden yoksun bulunması,
- Eşlerden birinde evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığı bulunması,
- Eşler arasında evlenmeye engel olacak derecede hısımlığın bulunmasıdır (TMK. m. 145).

Nisbi butlan sebeplerine:

- Ayırt etme gücünden geçici yoksunluk
- Yanılma
- Aldatma
- Korkutmadır (TMK. m. 148-151).

Boşanmaya sebep olan nedenler, hem manevi, hem de maddi yönden ola bilir. Boşanmanın gerçekleştirilmesi için ortada geçerli olan bir evliliğin hakim kararıyla son bulması önem taşır. Ancak butlan davasında, dava Cumhuriyet savcısı tarafından açılır ve boşanma sayılamaz. Zira, boşanma kararı ileriye doğru işler ve taraflar arasında bazı hak ve yükümlülükler devam eder. Ancak, evliliğin iptali kararı da ileriye yönelik olmasına rağmen taraflar arasındaki istisnai durumlar dışında hak ve borç doğurmaz (Battal, 2008:22).

Boşanma sebepleri yukarıdakılardan başka kişinin mesleği, eğitimi, geliri ve sosyo-kültürel durumu nedeniyle de boşanma sebepleri ortaya çıkar. Burada önemli olan husus, eşlerin bir birilerini daha iyi tanıymaları veya çevrenin etkisi ola bilir. Bu nedenle, boşanma sebepleri eşlerin anlaşamaması sebebiyle geçerli olan bir evliliğin sona erdirilmesidir söz konusudur. Ancak, evliliğin geçersizliği durumunda Kanunda öngörülen evlenme engeli durumunun ihmali sonucu kurulmuş evlilik vardır ve bu yüzden evliliğin geçersizliği nedeniyle son bulması söz konusudur. Ancak gerek boşanma, gerekse de evliliğin geçersizliği kararı var olan hukuki durumu, evliliği sona erdirmektedir (Dural, Ögüz ve Gümüş, 2012-2014:91).

“...1. Dosyadaki yazılara, kararın dayandığı delillerle kanuna uygun sebeplere ve özellikle delillerin takdirinde bir yanlışlık görülmemesine göre, davalı kadının tüm,

davacı erkeğin aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yersizdir. 2. Yapılan soruşturma ve toplanan delillerden; davacı erkeğin, evine bakmadığı, eşinin ihtiyaçlarını karşılamadığı, davalı kadının ise evlilik birliğinin üzerine yüklediği görevleri yerine getirmediği sabittir. Her ne kadar mahkemece davacı erkeğin, karısından boşanmak istediğini söyleyerek karısını baba evine gönderdiği kabul edilmiş ise de; davalı kadının bu iddiasını sunduğu delillerle ispatlayamadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, boşanmaya neden olan olaylarda tarafların eşit kusurlu olduğunun kabulü gerekir. Eşit kusurlu eş yararına maddi tazminata karar verilemez (TMK m. 174/1). Durum böyleyken; mahkemece, davacı erkeğin daha ağır kusurlu kabul edilmesi ve bu hatalı kusur belirlemesine bağlı olarak davalı kadın yararına maddi tazminata hükmedilmesi isabetsiz olmuş, bozmayı gerektirmiştir...” (Yargıtay, 7.6.2017).

Dava boşanmaya ilişkindir ve boşanma sebebi olarak eşlerin karşılıklı olarak evliliğin verdiği yükümlülükleri ihmal etmesi nedenine dayanmaktadır. Bu sebeple eşit kusurlu olan eşlerin birinin diğerine tazminat ödemesi isabetli görülmemiştir.

3.3.2 Yargılama, yetki usulü ve görevli mahkeme

Boşanma davasını açma hakkı olan eş isterse boşanmayı, isterse de ayrılık kararının isteye bilir. Bu konuda yetkili mahkeme eşin yerleşim mahkemesi veya davadan altı ay önce ortak oturdukları yer mahkemesidir (TMK. m. 167, 168).

İlk önce belirtmek gerekir ki, boşanma zamanı hakim ayrılık kararı da ala bilir. Bu nedenle boşanma evliliğin geçersizliğinden çok daha farklıdır. Ortada var olan bir evlilikten bahs edildiyi için, hakim eşlerin barınması, çocukların bakım ve korunmasına ilişkin önlemleri resen alır. Dava boşanma değil de ayrılığa yönelikse, hakim boşanma kararı alamaz. Aynı zamanda, dava boşanmaya ilişkin olsa bile, ortada tekrar bir araya gelme gibi bir olanak varsa, hakim ayrılık kararı ala bilir (TMK. m. 170). Ayrılık süresi bir yıldan üç yıla kadar ola bilir ve bu süre ayrılık kararının kesinleşmesiyle i.lemeye başlar (TMK. m. 171).

Hakim boşanma durumlarında olanak bulundukça evliliğin sürdürülmesine dair kararlar vere bilir. Çünkü, aksi halde boşanmalar daha sık hale gelir (Battal, 2008:174). Bu yüzden de evliliğin iptal nedeniyle sona ermesi ve boşanma arasında fark vardır. Evliliğin iptali kararında hakim bu tür olanakları dikkate almaz. Zira, ortada var olan bir evlilikten bahs edilemediği için, buna gerek de kalmıyor.

Boşanma hâlinde kadının kişisel durumu TMK. madde 166'da düzenlenmiştir: Şöyle ki, kadın evlendiği zaman kişisel durumunu korumasına karşın soyadının kaybeder. Ancak, evlenmeden önce dul ise o zaman bekarlık soyadının ala bilir. Eğer kadın kocasının soyadını taşımasına bir menfaati varsa ve bu kocasına zarar vermiyecekse hakim, soyadı taşımasına izin vere bilir, ancak yine de eşi bu durumu değiştire bilir.

Ayrıca belirtelim ki, boşanma davası sırası evliliğin butlanı tespit edilirse, hakim bunu resen dikkate alır ve dava boşanmayla değil, evliliğin iptaliyle karara bağlanır (Akıntürk ve Karaman, 2014:207).

Çocuklar bakımından ana ve babanın hakları madde 182'de şöyledir: ayrılık kararı alındığı zaman ebeveynlerin ve çocuğun vasisi varsa o dinlendikten sonra onlar arasında kişisel ilişkiler düzenlenir. Velayet verildiği zaman olmayan diğer eşle çocuğun ilişkisi sağlık, eğitim ve ahlak koşulları gözetilerek düzenlenir ve diğer eş çocuğun bakımına gücü yettikçe katılacaktır.

Evliliğin butlanı zamanı çocuklara dair hükümler boşanma hükümleri ile aynıdır. Ana ve baba iyiniyetli olmasalar bile, çocuklar evlilik içinde doğmuş sayılır (TMK. m. 157). Bu maddenin gerekçesi çocukların haklarının korumakla ilgilidir. Çocuklarda doğa bilecek psikolojik sarsıntıların önlenmesi için Kanun koyucu bunu hükme bağlamıştır (ÇHDS. m. 7 f. 1 Çocuk doğumdan hemen sonra nüfus kütüğüne kayd edilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mükün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar atarfindan bakılma hakkına sahip olacaktır).

Boşanmadaki yargılama usulü madde 184'de şu şekildedir: Boşanmada yargılama, aşağıdaki kurallar saklı kalmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa tâbidir:

- Hâkim, boşanma veya ayrılık davasının dayandığı olguların varlığına vicdanen kanaat getirmediği, bunları ispatlanmış sayamaz.
- Hâkim, bu olgular hakkında gerek re'sen, gerek istem üzerine taraflara yemin öneremez.
- Tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz.
- Hâkim, kanıtları serbestçe takdir eder.
- Boşanma veya ayrılığın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz.

- Hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.

3.3.3 Evliliğin geçersizliği ve boşanmanın sonuçları bakımından

Boşanma zamanı eşler için mali sonuçlar doğuran tazminat ve nafaka istemi TMK. madde 174'de düzenlenmiştir: Boşanma sırasında menfaatleri zedelenen taraf diğer kusurlu taraftan uygun miktarda maddi tazminat isteyebilir. Kişisel hakları ihlala edilen taraf ise manevi tazminat isteyebilir.

Evliliğin geçersizliği davasında mal rejimleri tasfiyesinde boşanma hükümleri uygulanacağı söylenmiştir (TMK. m. 158). Tazminat istemi maddi ve manevi tazminat olarak ikiye ayrıldığı söylenmiştir.

Boşanam nedeniyle yoksulluğa uğrayacak taraf diğerinden uygun bir miktarda yoksulluk nafakası isteyebilir ve bu nafaka süresiz nafakadır. Ancak diğer tarafın kusuru bu konuda aranmaz(TMK. m.175). Yoksulluk nafakası isteminde ise, üç şart aranıyor:

- Nafaka isteyen eş yoksulluğa düşecek durumda olması
- Kusuru diğerinden ağır olmaması
- Yoksulluk nafakası diğer eşin mali gücü oranında olmalıdır.

Yoksulluk nafakasında diğer eşin kusurlu olması aranmaz, sadece isteyen taraf diğerinden daha ağır kusurlu olmaması yeterlidir.

Maddi tazminat hem toplu şekilde, hem de arayla ödenebilir. Ancak manevi tazminat irat şeklinde ödenilemez. Ancak tazminat alan taraf yeniden evlenirse veya ölürse veya fiilen evliyiş gibi olursa tazminat almaktan yoksun bırakılır. Aynı zamanda haysiyetsiz hayat sürme ve yoksulluğun aradan kalkması sonucu da bu yükümlülük kalkar. Bu durum tarafların mali durumu veya hakkaniyet gereği hakim tarafından irat azaltıla veya artırıla bilir. Aynı zamanda hakim irat şeklinde ödenen tutarın eşlerin ekonomik ve sosyal durumlarına göre gelecek yıllara yönelik bir miktar tayin edebilir (TMK. m. 176). Burada dikkat edilmesi gereken nokta maddi tazminatın ve yoksulluk nafakasının irat biçiminde ödenebileceği, ancak manevi tazminatın ödenemeyeceğidir. Alacaklı taraf yeniden evlenirse, maddi tazminat ve yoksulluk nafakası kararı kendiliğinden kalkar. Ancak fiilen evliymiş gibi olurlarsa mahkeme kararıyla kaldırıla bilir.

Velayeti kendisinde olmayan eş çocukla ilişkisinde önem verilen hususlar eğitim, sağlık ve ahlaktır. Aynı zamanda eş çocuğun bakımına gücü yettikçe katılmalıdır. (TMK. m.182 f. 2). Çocuğun bakım ve giderlerine ilişkin katılma iştirak nafakasıdır ve velayeti kendisine verilmeyen eş tarafından ödenir. Bu nafaka çocuk ergin oluncaya kadar, eğitimi devam eiyorsa, eğitimi bitene kadae devam eder.

Boşanma kararıyla eşler arasındaki mal rejimleri de son bulur. Burada edinilmiş malların tasfiyesi söz konusudur. Şahsi malları her biri geri alacaktır (TMK. m. 180. Ayrılığa karar verildiği zaman mal rejimlerini eşlerin durumu ve süresine göre kaldırıla bilir).

Boşanma kararı alınırsa, eşler bir birilerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce kazandıkları ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları kaybe ederler. Boşanma zamanı eşlerden biri ölürse, ölen eşin mirasçılarında biri davaya devam ede bilir ve yukarıda yazılanlar onun için de geçerli olur. Bu zaman diğer eşin kusurlu olması gerekir ve ispat yükü yasal mirasçıya aittir.

İrade sakatlıkları nedeniyle açılan nisbi butlanı davasında eşlerden biri öldüğü zaman, mirasçılarını dava açamaz, ancak açılan davayı sürdürü bilirler. Bu dava tespit davası olacaktır. Bu durumda, iyiniyet şartı aranır ve dava sonucu sağ kalan eşin iyiniyetli olmadığı anlaşılırsa, mirasçı da olamaz ve kazandığı diğer hakları da kaybeder (TMK. m.159).

Ancak belirtmek gerekir ki, mutlak butlanı davasının evlilik sona ermiş olsa bile, her ilgili mutlak butlanı kararı alınmasının isteyebilir ve budava açabileceği anlamına gelir (TMK. m. 147, f.1).

Eşler arasında evliliğin butlanı sonucu mal rejimi tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyada ilişkin hükümler boşanmayla aynıdır.

“...Davacı erkek, boşanma davası açıldıktan sonra 05.05.2014 tarihinde ölmüştür. Davacı erkeğin mirasçılarını kusur belirlemesi yönünden davaya devam etmişler, mahkemece açılan davanın kabulü ile TMK'nın 181/1 ve 2. maddeleri uyarınca ölü davacı... ile davalı ...'ın boşanmış eş sıfatıyla birbirlerinin yasal mirasçılarını olmamalarına şeklinde hüküm kurulmuştur. Evlilik ölümle sona ermiştir. Mahkemece yapılacak iş, boşanma davası konusuz kaldığından bu konuda karar verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi ve davacı erkek mirasçılarını davaya kusur belirlemesi yönünden devam ettiklerinden, Türk Medeni Kanununun 181/2.

maddesi uyarınca kusur belirlemesi yönünden karar vermektten ibarettir. Bu husus gözetilmeden yazılı şekilde hüküm tesisi doğru olmamıştır...” (Yargıtay, 24.4.2017).

Dava boşanma davasının davacı tarafın ölümü ile mirasçılarının kusur belirlemesine ilişkin davayı devam ettrimesine ilişkindir. Boşanma nedeniyle eşlerin birbirilerinin mirasçuları olamayacağı anlaşılmaktadır. Ancak dava sırasında davacının ölüm nedeniyle davanın konusuzu kalması ve bu nedenle karar verilmesine yer olmadığı doğru görülmemiş ve kusur belirlemesine ilişkin olarak davanın sürdürülmesi kabul edilmiştir.



4. AZERBAYCAN HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİ

4.1 Evliliğin Geçersizliğine İlişkin Düzenlemeler ve Koşulları

Aile Kanunu madde 25’de evliliğin geçersizliğinin tanımı yapılmıştır. Maddeye göre, *bu Kanununun 10-12 ve 13.7 maddelerinde öngörülen koşullar ihlal edilirse ve bir veya her iki taraf evlenmek istemiyorsa, yapılan evlilik (sahte evlilik) geçersiz sayılacaktır.* Kanun koyucu evliliğin geçersiz sayılması için bazı koşullar öngörmüştür.

4.1.1 Yaş koşulu

Kanun maddesinde 10-12 ve 13.7 maddelerindeki şartların ihlali durumunda evliliğin geçersiz sayılacağı öngörülmüştür. Madde 10’da evlenme yaşının on sekiz olduğu öngörülmüştür ve yalnız olağanüstü hallerde, bu yaşın bir yıldan fazla olmayarak azaltılmasına izin verildiği söylenilmiştir. Yani, eğer olağanüstü bir hal yoksa, ya da geçerli bir sebebin olmadığı durumlarda yapılan evlilik geçersiz sayılacaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, evlilik yaşının azaltılması isteği ilgili icra makamınca yapılır. Demek ki, evlilik yaşının aaltılması bir şekilde tabi tutulmuştur. İlgili makamca izni alınmayan kişilerin de, her ne kadar geçerli sebebi olsa bile yapmış oldukları nikah geçersiz sayılacaktır.

4.1.2 Yazılı rıza

Kanununun 11. maddesine göre nikahın kurulması için tarafların karşılıklı yazılı rızaları gerekmektedir. Burada önemli olan husus, tarafların karşılıklı şekilde rızasının olmasıdır. Yani bir tarafın rızası olmadıkta kıyılmış nikah geçersiz sayılacaktır. Mantık kurallarına göre, iki tarafın rızası olmadıkça nikah zaten baştan muvazaalı bir evliliktir ve geçersiz sayılır. Kanun koyucu rıza şartının da bir şekilde tabi tutulmuştur. Şöyle ki, tarafların rızası yazılı olmalıdır ve sözlü rıza kabul edilmemektedir.

4.1.3 Hısımlık

Aile Kanunu madde 12.0.1. ve 12.0.2’de çok yakın akraba olan üstsoy ile altsoy arasında, kardeşler arasında, ortak ana veya babası olan karedeşler arasında, evlat edinenle evlatlığı arasında nikah kurulamaz.

4.1.4 Sağlık raporu

Kanunun 12.0.3-1. maddesinde sağlık kontrolünden geçmesine dair sağlık raporu sunmayan kişilerin evlenemeyeceği açıklanmıştır. Bu yüzden, bir şekilde nikah kıyan kişilerin evliliğinin geçersiz de olacağı hükme bağlanmıştır. Aslında bu maddenin hükmü tartışılmaya açık bir konudur. Zira, sağlık raporu eşlerin esasen, akıl hastalığı veya akıl zayıflığının olmamasıyla ilgili bir düzenlemedir. Kanunda açıkça akıl hastalığı veya akıl zayıflığı olan kişilerin evlenemeyeceği belirtilmiştir. Ancak evlendikten belli bir süre geçtikten sonra, sağlık raporu sunmamak nedeniyle evliliğin geçersiz sayıla bileceği çoğunlukla bir şekilde aykırılık nedeni içerir ve bu yüzden evlilik geçersiz sayılacaktır.

4.1.5 Önceki evlilik

İkisinden biri veya her ikisi evli olan kişiler yeniden evlenemezler (AK. m. 12.0.3.0). Bu nedenle onların bir şekilde yaptıkları evlilik de geçersiz sayılacaktır. Bazı durumlarda bir değil Kanun maddesinin birden fazla hükmü ihlal edilerek evlilik yapılıyor. Örneğin, evli bir kişinin yaşı on sekizi doldurmamış birisiyle evlilik kurması bunlardan biridir. Ayrıca belirtmek de gerekir ki, geçersizlik koşulu sonraki evlilik için hüküm doğurur. Nitekim, evli olan birinin sonradan evlenmesi ikinci evlilik için geçersiz olacaktır. Ancak ilk evlilik yine geçerliliğini koruyacaktır (Orucov, 2004:19).

4.1.6 Akıl hastalığı

Kanunun 12.0.4. maddesinde *biri veya her ikisi akıl hastalığı veya akıl zayıflığına dair mahkemenin ayırt etme gücünden yoksun ilan edilmesi halinde evlilik kurulamayacağı*, belirtilmiştir. Bu yüzden kurulmuş evlilikler de geçersiz sayılacaktır. Ancak, akıl hastalığının veya akıl zayıflığının evlilikten önce oluşan bir hastalık olması gereklidir ve bunun ispat yükü de diğer tarafa düşer. Yalnız bilirkişinin bildirdiği rey sonucunda kişide evlilik öncesi hastalığın olup olmaması anlaşılır (ARAMB, 2012:7).

Belirtmek gerekir ki, madde 13.7’de tanımlanan deri (dəri-zöhrəvi) hastalıkların ve insan bağıışıklığı yetersizliğı virüsünün sonucu yaranmış olan hastalığı diğlerinden gizleyen eşe karşı evliliğın geçersizliğine dair dava açıla bilir.

“...Böylece, Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu.un 11.1. maddesine göre, evlilik kurulması için evlilik yaşının dolması ve tarafların yazılı rızası gereklidir. Kanunun 11.2. maddesi gereğince, 12. maddede öngöröldüğü koşullar üzere evlilik kurulamaz. Bu Kanunun 12.0.4. maddesine göre, bunların ikisi ya da her ikisi de akıl hastalığı veya akıl zayıflığı nedeniyle mahkemenin resmi kararı sonucu kişiler arasında evliliğe izin verilmemektedir. Bu Kanunun 25.1. maddesine göre, bu Kanunun 10-12. ve 13.3. maddesinde öngörölen koşullar varsa, ayrıca, taraflardan birinin veya her ikisinin ailekurmayı istemiyorularsa, evlilik (sahte evlilik) geçersiz sayılacaktır. Azerbaycan Cumhuriyeti MPM.in 77.1. maddesine göre, her bir taraf kendi iddia ve itirazlarını delillerle kanıtlamak zorundadır. Azerbaycan Cumhuriyeti MPM’in madde 14.2. göre, mahkeme sadece tarafların sundukları kanıtları araştırır ve uygular. Davanın konusundan anlaşılmaq üzere, taraf A. mahkeme kararına dayanarak 29 Ekim 2015 yılındamahkeme kararıyla ayırt etme gücünden yoksun kişi olarak kabul edilmiştir, taraf A.ve taraf B. arasında 4 Haziran 2011 yılındaevlilik kurulmuştur. Sonuç olarak, taraf A. evlilik yaptığı sırada ayırt etme gücüne sahip bir kişiydi. Davacı, iddianın gerekçesiyle kanıtları mahkemeye sunamamıştır. İlk derece mahkemesi, yasanın şartlarını ve gerekçesini dikkate alarak iddianın yerine getirilmemesinde isabetli karar almıştır, dava konusunun mahkeme kararıyla iptali için esaslı bir kanıt yoktur. Bu nedenle, ilk derece mahkemesi kararı değıştirilmemelidir...” (ARSAMQ, 5.1.2017).

4.1.7 Muvazaalı evlilik

Kanun koyucu Aile Kanunu madde 25.1’de *taraflardan birinin veya ikisinin de rızası olmadan kurulan evlilikler geçersiz sayılır*, söylenmiştir. Bu tür evliliklerin, muvazaalı (sahte) evlilikler olduğı belirtilmiştir. Sahte evlilikler bir çok sebepten dolayı, maddi durum, emlak edinmek sosyal haklar vb. haklardan yararlanmaq için kurulabilir. Sahte evlilikler kıyıldığı zaman beyan edilen rıza evliliğın kurulması yönünde değıl, yukarıda sayılan menfaatlerin elde edilmesi yönünde olduğı için evliliğı geçersiz hale getirir(Orucov, 2004;20). Zira, evliliğın oluşması için tüm koşulların olmasına rağmen, asıl kurucu unsur olan irade beyanının evlilik yönünde olmaması evliliğı geçerli kılan unsurları ortadan kaldırır.

Evlilik kurulduktan sonra eşlerin ayrı yaşaması da sahte evlilik gibi düşünülebilir. Ancak buradaki fark, evlilik kurulduğu zaman eşlerin evliliği gerçekten kurmak niyetinde olup olmamasında bakılacaktır. Şöyle ki, Azerbaycan Aile Hukuku madde 29.3.de *koca (karı) yaşamak istediği yeri seçmekte serbesttir*, diye belirtilmiştir.

Sahte nikahla ilgili mahkemede açılan dava sırasında gerçek evlilik oluşursa, mahkeme evliliğin geçersizliğine yönelik karar vermeyebilir. Bundan başka, nikahı geçersiz kılan sebeplerin mahkeme sürecinde ortadan kalkmasıyla nikah geçerli sayıla bilir. örnek olarak, evli olan bir kişinin önceki evlilikten olan eşinin ölümü veya ölüm ilanının mahkeme tarafından karar verilmesi, veya evlilik yaşını doldurma vb. sebepler bunlara örnektir. Ancak, bazı evlenmeye kesin engel nedenleri düzeltilemez (kan bağı vb.) (Гришмановский: 1723).

Kanunda evliliğin geçersizliğinin sebepleri sınırlandırılmıştır ve bundan başka sebeplerle evliliğin geçersizliğine dair dava açılmaz.

“...Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu.un 27.1. maddesine göre, evliliği geçersiz kılan şartlar mahkeme sürecinde bu koşullar ortadan kalkarsa, o koşulların ortadan kalktığı andan itibaren geçerli sayılabilir. Söz konusu Kanunun 27.3. maddesine göre, muvazaalı evlilik kuran kişiler, mahkeme açılan dava süresinde gerçekten evlilik kururlarsa mahkeme, evliliği sahte kabul edemez. Her durumda, mahkeme öncelikle, tartışmalı tarafların bireysel haklarını ve meşru menfaatlerini korumak için hareket etmelidir. Azerbaycan Cumhuriyeti MPM.’in 385.1.1. maddesine göre, maddi ve usul hukuku normlarının ihlali veya mahkeme kararının yanlış bir şekilde uygulanması, mahkeme kararının yüksek mahkemce değiştirilmesine esastır. Bu Kanunun 386. maddesine göre, maddi hukukun normları o zaman ihlal olunur ki, ilk derece mahkemesinin kanunu yanlış uygulasin, uygulanacak yasayı veya diğer normatif yasal işlemleri uygulamasın veya kanunu yanlış yorumlamış olsun. Bu halde, ilk derece mahkemesi olayı iyi araştırmamış, objektif bir soruşturma yapmamış vetaflar için uygulanacak olan maddi ve usul hukuk normlarının doğru uygulamamıştır. Buna dayalı olarak ilk derece mahkemesinin kararı iptal edilerek şikâyetinin kaldırılması, davacı A’ın B’e karşı açtığı nikâhın feshinin kabulüne, davalı B’in evliliğin geçersiz sayılacağı yönündeki karşılıklı iddialar karşılanmamalıdır...” (ARSAMMKQ, 12.1.2017).

4.2 Evliliğin Geçersizliğini Talep Etme Hakkı

Aile Kanunu 26.1.1. maddesinde evliliğin geçersizliğine dair mahkemede dava açma hakkı açıklanmıştır. Maddeye göre, evlilik yapıldığı sırada taraflardan biri evlilik yaşının doldurmazsa veya bu Kanunun 10.2. maddesinde evlenmek için evlilik yaşının doldurmayan tarafın evlenme için belirtilen iznin olmadığı takdirde, dava açma hakkı, Kanundaki belirlenen evlenme yaşının doldurmayan eş, ailesi (yerine geçen kişiler) veya ilgili yürütme makamına aittir. Ardından, evlilik bu Kanunun 26.1.1. maddesinde öngörülen koşullarla kurulmuşsa ve eğer diğer eş on sekiz yaşını doldurursa, yalnız on sekiz yaşını dolduran eş mahkemede dava açma hakkına sahiptir.

Evlilik, taraflardan birini rızası olmaksızın, yani, zorla, aldatma, yanıltma sonucu veya resmi nikâh kıyıldığı zamanında kişinin ayırt etme gücünden geçici yoksun kalması sonucu gerçekleşirse, dava açma hakkı nikâh kıyıldığı zaman hakları ihlal edilen tarafa aittir. Bir tarafın yanıltma, aldatma veya zorla kendisinin evlenmeye zorlanması halinde veya geçici ayırt etme gücünden yoksun olduğu zaman evlilik kurulmuşsa, bireyin kişisel hakları ihlal edilmiştir ve o kişinin dava açması mantiken sonuç doğurur. Ancak, bu zaman yanıltıldığının, aldatıldığını veya zorla evlilik yaptığının ispat etme yükü de dava açana düşer. Bazı ülkelerde diğer eşin rızası olmaksızın (zorla) yapılmış evliliklerin geçersiz ilan edilmesini savcı da isteyebilir (Örneğin Rusya Federasyonu) (Pyзaкoвa, 2010:53). Evlilik zamanı yanıltıldığı veya aldatmanın yeterince nadiren görüldüğünü ve hatanın daha çok evliliğe giren kişinin kimliğinde veya evlilik töreninin özünden kaynaklandığı düşünülüyor (Kocapeвa, 2009:55).

Madde 26.1.4'de evliliği engelleyen koşullar hakkında bilgi sahibi olmayan eş, mahkemece ayırt etme gücünden yoksun ilan edilen eşin ise yasal temsilcisi mahkemede dava açma hakkına sahiptir. Önceki evliliğin devam etmesi durumunda, önceki evlilikten olan eş evliliğin geçersizliğine ilişkin dava açabilir. Bu kural, tekevlilik koşulunun gereğidir (Orucov, 2004:22).

Aile Kanunu'nun 26.1.4-26.1.5. maddelerinde belirtilen kişiler hariç olmak üzere, bu Kanunun 12. maddesinin şartlarının ihlal ederek kurulmuş evlilikten hakları ihlal edilen diğer kişiler ve ilgili makamlar, sahte evlilik söz konusu olduğu zaman

evliliğin sahte olduğundan habersiz olan diğer eş, bu Kanunun 13. maddesinde belirtilen şartlar varsa, hakları ihlal edilen eş mahkemede dava açma hakkına sahiptir. Evlilik yaşının doldurmamış kişilerle ilgili veya mahkemece ayırt etme gücünden yoksun ilan edilen kişilerin evliliğinin geçersizliğine dair davalarda, ilgili makamının davaya katılması temin edilmelidir.

Bundan başka, ilgili icra makamları, yani konut idareleri, mali idareler aynı zamanda sosyal-teminat idareleri de haklarının ihlali nedeniyle yapılmış olan evliliğin geçersiz ilan edilmesini isteyebilirler. Şöyle ki, sosyal teminat idaresi evliliği geçersiz olan ve ölmüş eşin emekli maaşını diğer eşten talep edebilir. Konut idareleri, geçersiz evlilik sonucu konut elde etme hakkına sahip olman diğer eşten bu hakkı geri vermesini talep edebilir. Mali idaresi ise, geçersiz evlilik yapan ve ölmüş, kimsesiz eşin mülkiyetinin devlet hesabına geçirilmesine dair dava açabilir.

“...Aile Kanununun 25.1. maddesine göre, bu Kanunun 10-12. ve 13.3. maddelerini ihlali sonucu, aynı zamanda taraflardan birinin veya her ikisinin ailesi kurmaya yönelik irade beyanları olmadıkta, evlilik (sahte evlilik) geçersiz sayılacaktır. Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun 10.1. maddesi uyarınca Azerbaycan Cumhuriyetinde evlenme yaşı on sekizdir. Kanunun 11.1. maddesine uygun olarak evlilik için evlenmeyle ilgili yazılı rıza ve evlilik yaşının doldurulması şarttır. Aynı zamanda, mahkeme tarafından dava dilekçesinde mülkün yasal olarak bölünmesi, paranın geri ödenmesi ve evliliğin geçersiz kınılması için hukukigerekçeler belirlenmemiştir. Böylece, Yüksek mahkeme ilk derece mahkemesinin kararının bozulmasına gerek duymamıştır. Bu nedenle, mahkeme, davacının temsilcisinin iddia dilekçesini araştırarak ve diğer kanıtları inceleyerek sonuca varmıştır ki, ilk derece mahkemesinin görüşü deliller açısından yerindedir ve kararın Yargıtayda bozulması veya değiştirilmesi için herhangi bir gerekçe yoktur. Davalının nitirazlarının kısmen kabulüne, zinet eşyaları yönünde boulmasına karar vermiştir...” (ARSAMMKQ, 10.4.17).

4.3 Evliliğin Geçersizliğini Ortadan Kaldıran Durumlar

4.3.1 Kanundaki geçersizlik halleri ortadan kalktığı zaman

Azerbaycan Aile Kanununda evliliğin geçersizliğinin ortadan kaldıran haller tanımlanmıştır. Kanunun 27.1. maddesine göre, evliliğin geçersizliğine dair davada,

Kanunda belirlenen geçersizlik hallerinin ortadan kalkmasıyla, mahkeme evliliği bu durumların ortadan kalktığı andan itibaren geçerli sayabilir.

4.3.2 Evlili yaşını doldurmayanlar için

Kanunun 27.2. maddesinde evlilik yaşını doldurmayan eşin menfaati için veya onun rızası olmaksızın, evliliğin geçersizliğine ilişkin dava mahkeme tarafından reddedilebilir. Belirtmek gerekir ki, maheme bu konuda sadece bir yetki hakkına sahiptir. Yani, evliliği geçerli veya geçersiz saymak için Kanunkoyucu kesin hükme bağlamamıştır, ancak hakimin takdir yetkisinden bahs edilmiştir. Şöyle ki, Kanunda belirtilen geçersizlik şartları ortadan kalksa bile(örneğin önceki evliliğinin feshi ve ya ayırt etme gücünün kazanılması) mahkeme diğer eşin menfaati veya üçüncü kişilerin haklarının ihlali sonucu evliliği yine geçersiz kabul edebilir (Вишнякова, 2010:45).

4.3.3 Muvazaalı evliliğin ortadan kalkması durumunda

Muvazaalı evlilik kuran kişiler, evliliğin iptaline dair açılan dava sırasında gerçekten evlenmişlerse, mahkeme evliliğin muvazaalı olduğunu kabul edemez (AK. m. 27.3.). Bu durum diğerlerinden bir az farklıdır. Çünkü, burada hakimin takdir yetkisi değil, Kanundan ileri gelen bir zorunluluk vardır. Kanun açıkça, muvazaalı evliliklerin gerçek bir evliliğe dönüşmesi halinde evliliğin sahte sayılmayacağını kesin hükme bağlamıştır. Ancak, burada aranan şart muvazaalı evlilik kuran kişilerin evliliğin geçersizliğine dair açılan davası sırasında gerçek bir evliliğe dönüşmesidir.

4.3.4 Önceden fesih edilen nikah

Kanunun 27.4. maddesinde yakın akraba veya evlilik kurulduğu anda başkasıyla evli olan kişiler arasında kurulan evlilikler istisna olmakla, önceden fesih edilen evlilik geçersiz ilan edilemez. Yani, ortada resmi bir evlilik yoksa evlilik geçersiz ilan edilemez. Çünkü hem evliliğin feshi, hem de evliliğin geçersiz olması için aranan şart ortada hukuken var olan evliliğin olmasıdır.

Evliliğin geçersiz ilan edilmesi sadece mahkemenin yetkisine aittir. Burada önemli olan nikâh kuran kişilerin aile kurmak isteğinin olup olmamasıdır. Eğer bu istek varsa, nikâhın hangi amaçla kurulmuş olması bir fark doğurmuyor. Mahkeme bu nikâhı geçersiz ilan edemez (Orucov, 2004:21).

4.4 Evliliğin Geçersizliğinin Sonuçları

Aile Kanunu madde 28.1. maddesine göre, bu Kanunun 28.5, 28.6 ve 28.7 maddeleri haricinde, geçersiz ilan edilen evlilik eşler bakımından hak ve yükümlülükler doğurmaz. Geçersiz sayılan evlilikte kişiler tarafından müştereken edinilen mallar, Azerbaycan Cumhuriyeti Medeni Kanununun ortak edinilen mallar hükümlerine tabidir.⁵

Bu Kanunun 28. maddesine esasen Kanunun 38. ve 39. maddelerine göre eşler arasında yapılan bir evlilik sözleşmesi geçersiz sayılır. Evliliğin geçersiz kılınması, bu evlilikten doğan veya evliliğin geçersiz ilan edildiği andan sonra 300 gün içinde doğan çocukların haklarını etkilemez. Nikah geçersiz kabul edilirken mahkeme, böyle nikahın kurulması neticesinde hakları ihlal edilen eşin korunması için diğer taraftan bu Kanunun 28.5. maddesi uyarınca 85-86. maddeleri göz önüne alınarak, harcama öngöre bilir, ayrıca nikah geçersiz sayılan zamana kadar bu kişilerin birlikte elde ettikleri mülkiyet ayırımı sırasında bu Kanunun 32, 36-37 maddelerindeki hükümler uygulanabilir ve evlilik sözleşmesini kısmen veya tamamen geçerli sayabilir. Eş ona vurulmuş maddi veya manevi zararın Medeni Kanunda öngörülen hükümler uyarınca ödenmesini gerektirebilir. Bir evlilik geçersiz sayıldığında, eş evlilik kaydı yapılırken elde ettiği soyadı koruyabilir (AK. m. 28.2-28.7).

Evliliğin geçersiz ilan edildiği zaman evlilik sözleşmesi de geçersiz sayılacağı belirtilmiştir. Ancak, evlilik sözleşmesinin, bir tarafın evliliğin geçersizliğine dair bilgisi olmadığı ve Kanunda öngörülen koşulları bilmemesi durumunda, hakları ihlala edilen tarafı korumak için mahkeme evlilik sözleşmesini kısmen veya tamamen geçerli sayabilir. Burada aranan en önemli şart, diğerinin iyiniyetli olmasıdır. Ancak, burada da ispat yükü haklarının ihlal olduğunu iddia eden tarafa düşer.

Eşler evliliğin geçersiz ilan edilmesinden sonra mal rejimleri evlilikten önceki, yani her birinin kişisel malvarlığının kendisine ait olduğu anlamına gelir. Ancak, eşler

⁵ AMK. Madde 214, Sahiplerin hisse senetleri bu Tüzükle belirlenemediği ve tüm mülk sahiplerinin anlaşması ile belirlenmediği takdirde hisse eşit sayılacaktır.214.2. Paylı mülkiyetin tüm mülkiyetçilerinin anlaşması ile, genel mülkiyetin kurulmasına ve artırılmasına onlardan her birinin koyduğu sermayeye bağlı olarak, onların paylarının belirlenmesi ve değiştirilmesi kuralı atanabilir. Paylı mülkiyetin mülkiyetçisi genel mülkiyetin kullanımının belirlenmiş kuralına uymak suretiyle kendi hesabına bu emlakı iyileştiren ilaveler etmiş ve bu ilaveler mülkiyetten ayrılamazsa, mülkiyet hukukunda uyarınca kendi payının artırılması hakkına sahiptir. Sahibinin mutabakatı ile aksi öngörülmedikçe, ortak malı iyileştiren ve ayıran eklemeler, onları yapan mal sahibinin mülkiyetine dahil olur.

evliliğin geçersizliği kararına kadar elde ettiği malvarlıklarının (eğer müşterek ise ve ailenin geleceği için elde edilmişse) ayırımı Medeni Kanunun ortak paylı mal rejimi hükümlerine tabi tutulur. Yani, Aile Hukukunda yer alan eşlerin mal rejimleri hükümleri burada uygulanamaz (Вишнякова, 2010:48).

Paylı mülkiyette olan eşyaya sahip olma ve bunu kullanmak onun tüm mülkiyetçilerinin anlaşması uyarınca, anlaşma yapılamadığı takdirde ise mahkemenin belirlediği şekilde yapılır. Paylı mülkiyete sahip olanlar ortak eşyanın kendi payına uygun bölümünün onun sahipliğine ve kullanımına verilmesi hakkına sahiptir, bu mümkün olmadığı takdirde ise onun payına düşen eşyaya sahip olma ve onu kullanma, diğer mülkiyetçilerden uygun bedel ödemeyi gerektirebilir. Ortak paylı malvarlığına sahip olanlar, ortak mülkün sahibi ve kullanımı hakkında anlaşabilirler. Bununla birlikte, mülk sahiplerinin her birine ait aşağıdaki yetkileri iptal edemez veya kısıtlayamazlar:

- Eşyanın değerini ve kullanıma yararlığını korumak için bunu kullanmak üzere eylemlerin yerine getirilmesini talep etmek, böyle eylemler yapılmaz ise onların yerine getirilmesi konusunda mahkemenin karar çıkarmasını talep etme yetkisi,
- Mülke sebep olacak veya olabilecek zararları önlemek için tüm ortak sahipler tarafından derhal alınacak acil eylemleri yapma yetkisi.

Her bir malsahibi diğer mülkiyetçilerin hakları ile bir araya sığacak derecede eşyaya sahip olma, onu kullanma ve ona dair karar vermek yetkisine sahiptir. Oybirliğiyle kabul etmeleri koşuluyla, tüm üyelerin rızası alınarak mülkiyeti devretme veya yüklemesi ve atamasını değiştirmesi için başka bir anlaşma öngörmemişlerse, karar alınabilir. Ortak mülkiyete ait eşyaya dair karar alınması tüm mülk sahiplerinin rızasına dayanarak yapılır. Ortak mülk sahibi, mülkiyetini satabilir, bağışlayabilir, vasiyet, rehin veya diğer bir şekilde kendi payına dair karar alabilir, kendisine bedel ödenmekle devrettiği zaman bu Kanunda öngörülen kurallara uymak zorundadır (AMM. m.215).

“...Azerbaycan Cumhuriyeti Medeni Kanununun 225.1 maddesine göre eşlerin evlilik süresince edinilmiş malları, evlilik sözleşmesi veya aralarındaki anlaşmada aksi belirtmedikçe ortak mülkiyettir. Medeni Kanununun 213.5 maddesine göre müşterek mülkiyete sahip olanların rızası veya aralarında anlaşma olmaması halinde

mahkemenin kararı ile mülkiyetin paylı olmasına karar verilir. Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun 32. maddesi uyarınca evlilik süresinde eşler tarafından elde edilen mülk onların ortak mülkü olarak kabul edilir. Kanunun 36.3 maddesine göre, uyuşmazlık zamanı ortak mülkün bölünmesi, bu mülkte eşlerin paylarının belirlenmesi kurallara uygun olarak yapılmalıdır. Bununla birlikte, hak sahibi sonuç olarak, satıştan elde edilen gelirleri bölmek istemiştir. Bu nedenle, tartışma konusu olan A ve B arasında taşınırın satışı ile ilgili sözleşme geçersiz olsa da, satışa dair sonuncu sözleşmenin geçersizlik iddiası tatmin edilmemeli, ilkin satışta elde edilen gelir ortak mülk olarak değerlendirilmelidir ve Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu 37.1 maddesi hükümleri uygulanmalıdır. Yüksek mahkeme, davanın kısmen kabulüne, ilk derece mahkemesinin kararının bozulmasına ve davayla ilgili yeni bir kararın kabulüne, A'dan alınan peşin harcın C'e verilmesini, diğer konularda talepleri geri çevrilmelidir..." (ARBAMMKQ, 2.3.2016).

4.5 Evliliğin Geçersizliğinin Boşanmayla Farkları

4.5.1 Koşulları yönünden farkları

İlk önce belirtmek gerekir ki, evliliğin feshi konusunda tarafların rızasına bakılacaktır. Yani, tarafların rızası olmadığı zaman, mahkeme üç aylık bir uzatma süresi tanıya bilir. Bu süre tarafların aile birliğini koruması ve evliliğin sürdürülmesi için verilen bir süredir. Ancak, taraflar yine anlaşamazlarsa, mahkeme artık evliliğin feshine dair karar verir. Eğer eşlerin karşılıklı rızası varsa, o zaman artık mahkeme onların reşit olmayan ortak çocuklarının olup olmamasına bakacaktır. Eğer bu şart yoksa, mahkeme araştırmadan evliliğin feshine karar verecektir.

Anlaşıldığı üzere mahkeme evliliğin feshinde:

- Tarafların rızasının olup olmamasına,
- Onların reşit olmayan ortak çocuklarının olup olmamasına bakacaktır.

Eğer boşanmayla ilgili dava açılırsa, durum bir az farklı olacaktır. Eşlerin karşılıklı olarak boşanmaya karar alması zamanı onların boşanmayla ilgili anlaşması ve mahkemenin kararı gerekir. Boşanmak üzere eşlerin birinin rızasının yokluğunda, Kanun hükümleri daha karmaşıktır ve şöyledir: evliliğin sona ermesi yönünde mahkemenin araştırması sonucu eşlerin birge yaşamayı sürdürmenin imkânsızlığı ve ailenin onarılamaması nedeniyle boşanma mahkemede karara bağlanır. Ancak,

benzer Kanunları olan Rusya Federasyonunda mahkeme evliliğin sürdürmemesi konusunda yeterli inanca sahip değilse bile, diğer tarafın sunduğu deliller kapsamında evliliğin feshini redd edemez (Антокольская, 2002:135).

Evliliğin geçersizliğinde ise, evliliğin oluşumunda Kanundan kaynaklanan bir eksikliklerin veya Kanunun ihlalinin sonucu olduğu için burada evlilik birliğinin sürdürülmesi için bir süre tanınması veya tarafların rızasna bakılmayacaktır. Çünkü evlilik kurulduğu andan itibaren geçersizdir.

“...27.09.2017 tarihinde dilekçe sahibi A. Yargı Kuruluna başvuruda bulunarak ve davalı B. ile barıştığının ve ailenin yeniden bir araya gelmesini bildirerek, boşanmaya dair başvurusundan feragat ettiğini ve davanın iptalini istediğini belirtmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti Medeni Muhakeme Kanunu'nun 370.1 maddesine göre, düzeltme başvurusu yapıldıktan sonra davacının davadan feragat etmesi Yüksek mahkemeye ünvanlanan yazılı belgede ifade edilmelidir. Aynı Kanunu'nun 370.2 maddesine göre, başvuruların incelenmesi, davadan feragat etmeyle ilgili belgenin kabul edilip edilmemesinin sonuçları, bu Kanunun 191. maddesinin kuralları ile belirlenir. Azerbaycan Cumhuriyeti MMK'un 191.2 maddesine göre, davacı davadan vazgeçerse ve mahkeme tarafından onaylandığında, mahkeme bununla ilgili karar kabul eder ve aynı zamanda dava bu kararla son bulur. MMK. madde 261.0 ve 261.4'e göre, davacı davadan vazgeçerse ve mahkeme tarafından kabul edilirse dava ile yetkili olan hakim mahkeme davanın sürdürülmesine son verir. Madde 384.0.4'e göre, kararın tamamen veya kısmen fesih edilmesi ve işin mahkemece sonbulması temyiz mahkemesinin yetkisidir. Aynı Kanunun 391. maddesine göre, mahkeme kararı bu Kanunun 20. maddesinde yer alan hükümler kapsamında Yüksek mahkemede davanın sürdürülmesine son verilmelidir. Mahkeme, esaslı sebepler ve Kanun gereği Sumgait Asliye Mahkemesinin 13.03.2017 tarihli 2 (060) -276/2017 sayılı kararı kaldırılmalı ve davanın sürdürülmesine son verilmelidir...” (ARSAMMKQ, 27.9.2017).

4.5.2 İlgili makam yönünden

Öncelikle evliliğin geçersizliğinin boşanmayla farkları anlatıldığı zaman ilk önce boşanmanın, Azerbaycan Aile Kanununda iki farklı merci tarafından yapılabileceğini anlatmakta yarar vardır. Birinci taraf eşlerin oturduğu ilgili makam tarafından evlilik son bulmasına dair karar alınabilir. Bunun için aşağıdaki şartlar gerekmektedir:

- Eşlerin ortak küçük çocukları yoksa, evlilik, onların iznine istinaden,
- Eşin başvurusu esasına göre evliliğin sona ermesi, küçük çocukların varlığına bakılmaksızın yapıldığı durumlarda evlilik sonlandırılabilir.

Evliliğin feshi mahkeme tarafından Kanunu'nun 20. maddesinde, evlilik, eşlerin birlikte yaşayamayacağına ve evlilik birliğinin sürdürülemeyeceğine mahkemece tespit edilirse, mahkemede evliliğin feshine karar verilir, söylenmiştir. Kanunun 21.maddesinde eşlerin rızasıyla eşlerin boşanmaya dair karşılıklı rızası varsa ve ortak ve ergin olmayan çocukları yoksa, aynı zamanda bu Kanunun 19.2. maddesindeki haller söz konusuysa, evlilik mahkemece boşanma sebepleri araştırılmadan sona erdirilir (AK. m.21.1.).

Ancak, belirtmek gerekir ki, evliliğin geçersizliği durumunda sadece mahkeme yargı yetkisine sahiptir. Yani, evliliğin geçersizliği kararı ilgili makamı tarafından alınamaz. Kanunun 25.2.maddesinde nikahın mahkeme tarafından geçersiz sayılacağı hükme bağlanmıştır.

“...Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun 19.2. maddesine göre eşlerin boşanmaya rızası olduğunda, ancak bunlardan birisi ilgili makamında boşanmadan kaçınırsa (ilgili makamına belge vermedikte, ilgili makama gelmedikte) uygulanmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu'nun 20.1.maddesine göre, eşlerin birlikte yaşamamanın imkansızlığı ve ailenin korunmasının sağlanamaması sonucu mahkeme tarafından evlilik fesh edilebilir. Bu Kanunun 20.2. maddesine göre, boşanmatarafından birinin rızası olmadıkta mahkeme eşlere 3 aysüre tanıyarak, davayı askıya alabilir. Karşılıklı anlaşma olmadıkta veya onlar (onlardan biri), evliliğin feshi konusunda ısrarcı olduğunda evlilik fesih edilir. Davanın incelenmesi sonucu eşler için ilk derece mahkemesinin sunduğu üç ay sürede taraflar uzlaşamadılar. Mahkeme, Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının doğru olduğunu ve tarafların aile düzeni bozulmuş ve yeniden kurulamayacağı tespiti doğrudur. Asliye Mahkemesinin kararı Kanunla uyuyor ve bu yüzden esastır ve kararın Yüksek mahkemede yeniden bakılması için herhangi bir gerekçe bulunmamaktadır. Delilleri dikkate alarak, Yargı Kurulu, yukarıda açıklanan gerekçelere göre, kararın Yüksek mahkemede yeniden bakılması esassızdır ve kararında değiştirilmemesi gerekir...” (ARBAMMKQ, 25.5.2016).

Ayrıca, evliliğin geçersizliğini talep etme hakkı da sınırlandırılmıştır. Yani sadece, Kanunda belirlenen kişiler bu talepte bulunabilir. Ancak boşanmayla ilgili talep, sadece madde 15.de kocanın eşin hamilelik dönemi ve çocuğun doğumundan sonraki bir yıl içinde evliliğin feshine dair dava açamayacağı hükme bağlanmıştır. Ancak evliliğin geçersizliğinde ise hakkı ihlal edilen kişi veya makamlar dava açma hakkına sahiptir. Zira boşanmada sadece taraflar dava açabileceğine karşın, evliliğin geçersizliğindeyse diğer ilgililer de dava açabilir.

Kocasının tek taraflı bir boşanma talebi yasağı eleştirilmiştir. Ancak, konuya şu şekilde açıklama getirmek gerekir ki, koca nihayetinde her zaman eşinden ayrılabilir ve onu kimse evliliği sürdürmeye zorlayamaz. Buna ek olarak, boşanma davası açmanın imkânsızlığı kocanın haklarının ciddi bir şekilde kısıtlanması olarak görülebilir ve eşlerin eşitliği ilkesinin ihlali olarak düşünülür. Ancak belirtmek gerekir ki, bu sadece hukuki değil biyolojik olarak kadına ait bir özellikten kaynaklandığı için eşitlik ilkesine aykırı değildir. Özellikle bu durumun kritik olduğu zaman, eşin çocuğun biyolojik ebeveyni olmadığı zamanlardır, çünkü yasa koyucu bunu düzenleyen bir hüküm getirmemiştir (Антокольская, 2002:135).

Boşanmayla evliliğin geçersizliği farkından biri de boşanmanın evliliği sonlandırması nedeniyle geleceğe etkili olması, aksine evliliğin geçersizliği ise yapıldığı andan itibaren geçersiz olduğu için geriye etkili olmasıdır.

4.5.3 Sonuçları yönünden farkları

Evlilik birliği son bulduktan sonra eşler arasında mal paylaşımı konusu gündeme gelir. Boşanma zamanı eşlerin mal bölgesi Aile Kanunu kapsamında ele alınır. Boşanma zamanı mal bölgesini yetkili mahkeme kararıyla yapılır ve eğer mal bölgesi üçüncü bir kişinin menfaatine aykırıysa, mahkeme bunu ayrı olarak araştırır (AK. m.22.3).

Eşlerin ortak mallarının bölgesi madde 36'da belirtilmiştir: Eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi, evliliğin sırasında veya onlardan birinin isteği üzerine, evliliğin feshinden sonra gerçekleştirilir.

Eşlerin ortak mülkiyeti, evlilik sözleşmesine dayanarak bölünebilir. Bu sözleşme, eşlerin talebi üzerine noter tarafından onaylanabilir. Bir anlaşmazlık olması halinde, eşlerin ortak mülkiyetinin bölünmesi ve bu mülkte eşlerin paylarının belirlenmesi, mahkemece yapılır. Eşlerin ortak malvarlığının bölünmesi zamanı, mahkeme her

birinin sahip olduğu payı belirler. Eşlerden birine, kendisine ödenmesi gereken payın değerini aşması halindemülkiyet verilirse, bunun bedeli olarak diğesine para veya başka bir tazminat ödenebilir. Mahkeme, eşlerin aile birliğinesonverildiğinde ve birbirinden ayrıldıklarında, her birinin kazandığı mal varlığını onların kendi malvarlığı sayabilir. Eşlerin ortak malvarlığı bölündüğü zaman, evlilik döneminde söz konusu malvarlığının bölünmemiş kısmı, aynı zamanda evlilik döneminde sonradan kazanılmış mallar onların ortak malvarlığını oluşturur. Evliliğin sona ermesinden sonra malvarlığının bölümüne ilişkin talep hakkı üç yıllık bir süreye tabidir (AK. m.36.2-36.9).

Evliliğin geçersizliğiKanununun 28.5., 28.6., 28.7., maddeleri istisna olmakla eşler arasında karşılıklı hak ve yükümlülükler doğurmuyor (AK. m.28.1). Geçersiz bir evlilikte kazanılan malların ortak malvarlığı rejimi kapsamına girmemesi önem taşır. Edinilmiş malvarlığı eşin kendisine ait olduğı kabul edilir. Diğer eş, malvarlığı hakkını yalnızca, malların edinmesi sırasında kişisel harçları veya emeği ile edinilmesi halinde talep edebilir. Geçersiz evlilik zamanı eşlerden birinin sahip olduğı malvarlığı tartışmasız konu değildir ve diğer eş bu malvarlığına hakkı olduğunu delillerle kanıtlaya bilir. Eğer evlilik iptal edilirse eşler arasındaki nafaka yükümlülükleri feshedilir. Bununla birlikte, evliliğin geçersiz kınılmasıyla önceden elde edilen nafakageri verilemez. Evlilik Kanunda belirtilen şartları ihlal ederek sonuçlandırılmış olarak geçersiz sayılır ve bu nedenle baştan itibaren herhangi bir yasal ilişki doğurmaz. Yalnızca, geçerli bir evlilik feshedilebilir. Boşanmada hukuksal ilişkiler geleceğeyönelik sona erer. Ancak bazı haklar boşanmadan sonra da var olmaya devam eder. Boşanma aile bağının temelden sarsılması nedeniyle sona erdiğine karşın, evliliğin geçersizliği Kanununun ihlali sonucu olduğı için, eşler arasında ilişki olsa bile önem taşımaz. Evliliğin geçersizliği onun iptali anlamına geldiğı için, yeniden evlenme durumunda kişi diğesine bunu bildimeye bilir, ancak, boşanma zamanı kişi, yeni evlilik kaydı yaptırırken önceki evliliğı hakkında bilgi vermek zorundadır (Дубровская: 2).

Evliliğin geçersizliği zamanı eşlerin malvarlığı bölgesi Mülki Mecelle kapsamında ele alınır. Evlilik sırasında ortak edinilen mallar da Medeni Kanun hükümleri bakımından incelenir ve ortak paylı mal rejimi hükümlerine tabi tutulur.

Evliliğin geçersizliği zamanı dilerse, eş evlilik kurulduğı sırada kazandığı soyismi taşıyabilir (AK. m. 28.7).Evliliğin son bulması zamanı eş, önceki soyismi geri ala

bilir. Bunun için evliliğin feshinin kaydı zamanı ilgili makama bildirmek zorundadır. İlgili makam evlilikten önceki soyismin geri alınmasına dair kayıt yapar. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Azerbaycan Aile Kanununda kadın kocasının soyismini taşımayabilir (AK. m. 30.1).

‘...Azerbaycan Cumhuriyeti Aile Kanunu’nun 19.1 ve 19.2 maddelerine göre eşlerin reşit olmayan ortak çocukları oldukça ve ya eşlerden biri boşanmaya dair rızası olmadıkta, evlilik mahkeme kararıyla son bulur. Aynı Kanunu’nun 20.2 maddesine göre, taraflardan biri boşanmak istemezse mahkeme eşlerin anlaşması için üç ay uzatma süresi tanır. Anlaşma olmadığında veya evliliğin son bulmasında ısrar edilirse boşanma kararı alınır. Aile Kanunu’nun 21.1 maddesine göre, ortak reşit olmayan çocukları olan eşlerin boşanmaya karşılıklı rızası olduktave bu Kanunun 19.2 maddesinde boşanma sebepleri araştırılmadan evlilik sona erdirilir. Mahkeme, bu nedenle, taraflar arasında ilk derece mahkemesince boşanma kararının doğru olduğusonucuna varmıştır. Mahkeme Kurulu davacı S.A.’ın dilekçenin başka bir kişi tarafından imzalanmasınedeniyle dava talebinin reddedilmesine yönelik delilleri inceleyerek kabul etmemiştir. Bu nedenle, davacı tarafından sunulan diğer dellilerin de araştırılarak davanın ilk derece mahkemesinin kararının bağlayıcı olduğunu ve Kanunni gerekçeye dayandığını ve bu durumda, davayla ilgili ilk derece mahkeme kararının iptal edilmesi veya değiştirilmesi için herhangi bir gerekçenin bulunmadığı nedeniyle ilk derece mahkeme kararı değiştirilmemesi kararı alınmıştır...’ (ARSAMMKQ, 22.5.2017).

5. TÜRK VE AZERBAJCAN AİLE HUKUKUNDA EVLİLİĞİN GEÇERSİZLİĞİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

5.1 Evliliğin Geçersizliğinin Koşulları Bakımından

5.1.1 Mutlak ve nisbi butlan halleri

Türk Medeni Kanununda evliliği geçersiz kılan koşullar eşlerden birinin daha önce evli olması, evlenme sırasında sürekli ayırt etme gücünden yoksun olması, evlenmeğe engel olacak derecede akıl hastalığının ve hısımlığın bulunması nedeniyle evliliğin mutlak olarak butlanı öngörülmüştür (TMK. m.145). Bundan başka evliliğin geçersizliğine neden olacak nisbi butlan durumları da mevcuttur. Kanunda nisbi butlan halleri, evlenme sırasında yanılma, aldatma veya kokutma sebebiyle yapılan evliliklerin iptal edilebilirliği belirtilmiştir (TMK. m. 148-151).

Yukarıda belirtildiği gibi Kanun koyucu evliliğin geçersizliğini mutlak ve nisbi butlan olarak ikiye ayırmıştır ve mutlak butlan zamanı evlilik baştan itibaren geçersiz olmasına karşın, nisbi butlan hallerinde bir hak düşürücü süreden bahs edilmektedir (TMK. m. 152’de iptal sebebinin öğrenildiği veya korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan itibaren altı ay içerisinde ve her halde evlendikten sonra beş yıl içinde iptal davasının açılabileceği söylenmiştir).

Ancak Azerbaycan Aile Kanununda evliliğin geçersizliğinin nedenleri mutlak ve nisbi butlan olarak ayrılmamıştır. Aile Kanunu madde 10-12 ve 13.7’de belirtilen şartların ihlali zamanı kurulmuş evlilikler geçersiz sayılacaktır. Bu şartlar, evlilik yaşının doldurulmaması, evlenecek kişilerin yazılı rızası, sağlık raporu sunması, hısımlık, önceki evlilik, akıl hastalığı ve nihayetinde eşlerden birinin insan bağımsızlık yetersizliği virüsü ve deri-zührevi hastalıkları sonucu oluşan hastalığının diğerinden gizletmesi durumunda evliliğin iptaline dair dava açılabilir. Ayrıca belirtelim ki, Azerbaycan Aile Kanununda muvazaalı evliliklerin de geçersiz sayılacağı madde 25.1’de hükme bağlanmıştır. Burada eşlerden biri veya her ikisinin evlenme niyeti olmadığında kurulmuş evliliğin geçersiz sayılacağı belirtilmiştir.

5.1.1.1 Sağlık raporu sunma

Belirtildiği gibi Azerbaycan Aile Kanununda sağlık raporu sunmak evliliğin zorunlu bir şartıdır ve bu şartın ihlali yapılan evliliklerin geçersiz olacağı anlamına gelir. Sağlık raporu sunma Kanununun madde 11.1 ve 12.0.3-1.maddelerinde belirtilmiştir. Sağlık raporunun sunulması eşlerin evlenmeye engel olacak derecede akıl hastalığının ve bulaşıcı hastalıklarının olup olmaması yönündedir. Diğer hastalıkların olması evliliğin kurulamayacağı anlamına gelmez. Ancak eşlerden biri 13.7.maddede belirtilen ağır hastalıkların varlığını diğerinden saklaması durumunda, aldatılan taraf evliliğin iptaliyle ilgili dava açabilir.

5.1.1.2 Eşlerin yazılı izni

Azerbaycan Aile Kanunu madde 11.1’de evlenecek kişilerin yazılı izinlerinin olması gerektiği belirtilmiştir. Madde 25.1’de bu şartların ihlali zamanı yapılan evliliklerin de geçersiz olacağı hükme bağlanmıştır. Burada önemli olan husus eşlerin rızasının yazılı bir belgeyle kanıtlanmasıdır. Bu durumda aldatma, yanılma hallerinin, zorla yapılan evliliklerin karşısının alınmasına yönelik bir hükümdür. Ayrıca, evlilik sırasında her iki eşin ayırt etme gücünden yoksun olmadıklarına dair bir kanıttır.

5.1.1.3 Yaş koşulu

Türk Medeni Kanunu madde 124’de evlenme yaşının erkek ve kadın için on sekiz olduğu belirtilmiştir. Aynı maddede olağanüstü hal durumlarında bu yaşın bir yıla kadar azaltılabileceği söylenmiştir. Ancak AK’da evlilik yaşının on sekiz olduğu ve yine olağanüstü hal durumunda bu yaşın bir yıla kadar azaltılacağı belirtilmiştir. Ayrıca, TMK’da küçüklerin evlenme sırasında yasal temsilcisinin de dinlenmesi öngörülmesine karşın, AK’da bu düzenlenmemiştir. Yalnızca, evlilik yaşının doldurmayan kişilerin evliliğinin geçersiz sayılması için ebeveynlerinin evliliğin iptali için mahkemeye başvurabileceği öngörülmüştür (AK. m.26.1.1).

5.1.1.4 Hısımlık

TMK. madde 145 fıkra 4’de evliliğe engel olacak derecede hısımlığın bulunması evliliğin mutlak butlan sebeplerindedir. TMK. madde 129’da evliliğe engel olacak derecede hısımlığın, üstsoy ve altsoy arasında, kardeşler, amca, teyze, hala, dayı ve yeğenleri arasında, kayın hısımlığı meydana getirmiş evlilik sona erdiği zaman eşlerden biri ile diğerinin üst ve altsoyu arasında, ayrıca evlat edinenle evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında evlilik kurulamazdır.

Ancak Azerbaycan Aile Kanunu madde 12.0.1 ve 12.0.2’de hısımlık sadece, üst ve altsoy arasında, kardeşler ve aynı zamanda üvey kardeşler arasında, evlatlık edinenle evlatlık arasında evlilik kurulamaz, belirtilmiştir. Görüldüğü gibi, AK’da hısımlık tam olarak açıklanmamıştır. Yani Kanunda teyze, dayı, hala ve amca ifadeleri yoktur. Ancak, genel olarak toplum içinde de bu tür evliliklerin kurulması yasaktır ve Kanun koyucu bunu hükme bağlamaya gerek duymamıştır. Azerbaycan Aile Kanunu madde 9.1’de evliliğin tanımı yapıldığı zaman da kadın ve erkek ibaresi kullanılmamış, *evlilik kurmak isteyen kişiler*, söylenmiştir. Ancak daha sonraki hükümlerde kar-koca ifadeleri yer almaktadır. Bu yüzden Kanunda eşcinsel evliliklerin kurulmasının mümkünlüyü söylenemez.

5.1.1.5 Sahte evlilikler

Sahte evliliğin tanımı madde 25.1’de eşlerden birinin veya her ikisinin rızası olmaksızın kurulan evliliklerin sahte olacağı belirtilmiştir. Aynı Kanunun 26.1.7.maddesinde sahte evliliklerde diğer tarafın bundan haberi yoksa dava açma hakkı ona aittir söylenmiştir. Sahte evlilikler her hangi bir nedenle, yani bir amaç için kurula bilir ve burada önemli olan evliliğin kurulma sebebidir. Yani eğer evlilik kurulurken aile kurmak amacı esas alınmıştır. Ancak sonradan gerçek evliliğe dönüşen bu tür evliliklerin geçersiz sayılamayacağı hükme bağlanmıştır (AK. m.27.3).

TMK’da sahte evliliklerle bağlı her hangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Evliliği butlan sebeplerinde de böyle bir durum belirtilmemiştir. Ancak nisbi butlan sebeplerinden olan yanılma, aldatma veya korkutma sebebiyle yapılan evliliklerin bu kapsamda incelenebileceği düşünülmektedir.

Belirtelim ki, Türk Borçlar Kanununda muvazaa bir butlan sebebi olsa da, Türk Medeni Kanunda evlilikler bakımından muvazaanın butlan sebebi olması hükmü yoktur. Bu yüzden muvazaalı evlilikler butlan nedeniyle iptal edilemeyecektir (Ayan, 2004:144).

5.1.1.6 Yanılma, aldatma ve korkutma nedeniyle

TMK. madde 149-151’de yanılma, aldatma ve korkutma nedenleriyle evliliğin iptalinin istenebileceği açıklanmıştır. Ayrıca, Kanun koyucu yanılma, aldatma ve korkutmanın tanımını açıkça belirtmiştir. Burada aldatma sebepleri kişinin namus ve onuru hakkında bilgilerin olacağı düzenlenmiştir. Ayrıca davacının veya altsoyunun

sağlığı için tehlike yaratan bir hastalığın varlığının gizletilmesi de aldatmanın kapsamına girmektedir. Korkutma da karşı tarafın veya yakınlarının hayatı, sağlığı, namus ve onuruna yönelik pek yakın ve ağır bir tehlike sonucu yapılmış evliliklerin geçersiz sayılacağı kabul edilmiştir (TMK. m.150, 151).

AK'da yanılma, aldatma ve korkutmanın tam olarak neler olduğu açıklanmamıştır. Sadece bu tür evlilikler yapıldığı zaman diğer tarafın evlilik yönünde rızası olmadığı için sahte evlilik olduğu ve geçersiz sayılacağı belirtilmiştir. Kanunda yanılma, aldatma ve korkutmanın koşulları açıklanmamıştır. Zannımızca, bu nedenle bu tür eylemlerin kişinin sadece kişisel haklarının değil, malvarlığına karşı da olabileceği düşünülmektedir. Tehlikenin yakın veya uzak olması da önemli değildir. Karşı taraf buna inanmakta haklıysa dava açma hakkına sahiptir.

5.2 Hak Düşürücü Süre

TMK. madde 152'de nisbi butlan sebebiyle dava açma hakkının süresi ve koşulu açıklanmıştır. Bu süre korkunun etkisinin geçtiği ve iptal nedeni öğrenildiği andan itibaren altı ay içinde ve evlenmeden sonra beş yıl süre içinde açılabilir. Ancak, Azerbaycan Aile Kanununda bir hak düşürücü süreden bahs edilmiyor. Kanunda evliliği geçersizliği nisbi ve mutlak butlan sebeplerine ayrıldığı için bir hak düşürücü sürenin de olmaması bu nedenle açıklanabilir. Zira, Kanunda belirlenen koşullar mutlak butlan sebepleri gibi düşünülebilir ve bu yüzden bir hak düşürücü süreye tabi değildir. Davacı her zaman Kanunda belirtilen koşulların varlığı halinde evliliğin iptalini isteyebilir.

Kanunda evliliğin geçersizliği sebepleri kesin olarak belirtildiği için, bu hallerin olması nedeniyle her zaman dava açılabilirliği isabetlidir. Sadece, madde 27. de öngörülen koşulların gerçekleşmesi zamanı mahkeme evliliğin iptalini redd edebilir veya evliliğin geçersizliğine dair karar kabul edemez.

5.3 Dava Açma Hakkı

Azerbaycan Aile Kanununda evliliğin iptaline dair dava açma hakkı sıralanmıştır. Burada, hakları ihlal edilen tarafın dava açma yetkisine sahip olması anlaşılır. Ancak, dava açma yetkisinin sadece eşlere değil, ilgili makamlara da ait olması öngörülmüştür. TMK. madde 146'da mutlak butlan davası Cumhuriyet savcısı

tarafından resen açılır ve davayla ilgili olan her kes tarafından da açılabilir. Evliliği iptaline dair dava eşler ve yasal temsilci tarafından açılabilir. Ancak, TMK’da ilgili makamların davaaçma hakkının olması belirtilmemiştir. Azerbaycan Aile Kanunu madde 26.1.6’da hakları ihlal edilen diğer kişiler ve aynı zamanda ilgili makamlar da dava açma hakkına sahiptirler.

Evlilik yaşının doldurmamayan kişiler ve mahkeme tarafından fiil ehliyetinden yoksun kalan kişilerin evliliğin iptaline dair davalarda, ilgili makamların da davada bulunması zorunludur.

Azerbaycan Aile Kanunu madde 26.1.5’de evliyken yeniden kurulan evliliklerin geçersizliğine dair dava açma hakkı önceki evlilikten olan eşe aittir. Bu durumda bazı sorunlar ortaya çıkıyor. Nitekim TMK. madde 147 f.3’de evli olması durumunda ikinci kez evlenen kişinin durumu tanımlanmıştır. Burada iki şart aranıyor, ilk olarak evlilik butlan kararına kadar sona ermelidir ve diğer eş iyiniyetli olmalıdır. İyiniyet kavramı Azerbaycan Aile Kanununda düzenlenmemiştir. Yani evlilik yapıldığı zaman diğer eşin iyiniyetli olmasının hiç bir anlamı yoktur. Kanun koyucu bu konuda kesin bir hükümsüzlük düzenlemiştir. AK. madde 27.4’de evliliğin geçersizliğini ortadan kaldıran hallere bir istisna olarak önceki evlilik ve çok yakın hısımlık getirilmiştir.

5.4 Butlanı Ortadan Kaldıran Haller

AK. madde 27.1’de butlanı ortadan kaldıran haller açıklanmıştır. Buraya, iptal davasıyla ilgili dava devam ettiği sürede butlana sebep olan koşullar ortadan kalkması halinde mahkeme bu koşulların ortadan kalktığı andan itibaren evliliği geçerli sayabilir.

Ayrıca evlilik yaşının doldurmamayan eşin haklarının korumak için mahkeme evliliği geçersiz saymaya bilir. Ancak sahte evliliklerde bu durum değişiyor. TMK’da bununla ilgili bir hükme rastlanmamasına karşın, Azerbaycan Aile Hukukunda sahte evlilik üzerine mahkemede dava devam ettiği sürede gerçek bir evlilik kurulmuşsa, mahkeme evliliğin iptaline karar veremez. Burada artık bir zorunluluk vardır. Kanun koyucu bunu kesin bir hükme bağlamıştır. TMK’da olduğu gibi AK’da sona ermiş bir evlilik yeniden butlan kararıyla geçersiz sayılamaz. Ancak buna istisna olarak, hısımlık ve önceki evlilik durumları bu maddenin kapsamına dahil değildir.

Belirtmek gerekir ki, bu konu bazı uyuşmazlıklara yol açmaktadır. Zira, evliliğin geçersizliğiyle boşanmanın sonuçları Azerbaycan Aile Kanununda Rus Aile Kanununda olduğu gibi farklı düzenlenmesidir (Тарсуна, 2007:188).

TMK’da evliliğin butlan kararı şekil kurallarına uymama zamanı ve kadının bekleme süresine uymama halinde alınamayacağı belirtilmiştir (TMK. m. 154,155).

5.5 Evliliğin Geçersizliğinin Sonuçları

TMK’da evliliğin geçersizliğinin sonuçları çocuklar, eşler ve mirasçılar yönünden ele alınmıştır. Azerbaycan Aile Hukukunda çocuklar ve eşler yönünden düzenleme yapılmış, mirasçılar bakımından düzenlemeye rastlanmamaktadır.

5.5.1 Çocuklar yönünden

TMK. madde 157’de çocuklar yönünden düzenleme yapılmıştır.

Azerbaycan Aile Hukuku madde 28.4’de evliliğin geçersiz sayılması bu evlilikten doğan veya evliliğin geçersizliğinden üç yüz gün içinde doğan çocukların haklarına bir etkisi yoktur şeklinde açıklanmıştır. Görüldüğü gibi AK’da bir süre şartı da vardır. Yani çocuk ya evlilik içinde, ya da evliliğin geçersizliğinden üç yüz gün içinde doğmuş olacaktır. Aslında, iki Kanunda öngörülen hükümler bir biriyle yakındır ve anlam itibarıyla aynı sonuca varılıyor. Bu tür evlilikten doğan çocuklar gerçek evlilikte doğmuş gibi sayılır ve bu yüzden gerçek evlilikteki çocukların haklarıyla aynıdır.

5.5.2 Eşler yönünden

Evliliğin geçersizliğinin eşler yönünden sonuçları TMK. madde 158’de belirtilmiştir. Maddeye göre evlenme zamanı diğer eşin iyiniyeti aranır. Maddenin ikinci fıkrasında eşler arasındaki mal rejimlerinin tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyadı hakkında boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

Azerbaycan Aile Kanunu madde 28’de evliliğin geçersizliğinin eşler yönünden sonuçları belirtilmiştir. Madde 28.1’de geçersiz sayılan evlilik eşler yönünden karşılıklı hak ve yükümlülükler doğurmuyor. Madde 28.2’de eşlerin ortak elde ettikleri malvarlığı Azerbaycan Medeni Kanunu esaslarına tabidir. Geçersiz sayılan evlilikle beraber evlilik sözleşmesinin de geçersiz sayılacağı madde 28.3’de öngörülmüştür. Ancak bazı istisnai durumlarda evliliğin geçersiz sayılması halinde

hakları ihlal edilen eşin bakımı için harç ödenmesi mahkeme tarafından karar alına bilir. Aynı zamanda eşlerin ortak elde ettikleri malvarlığına boşanmaya dair hükümler uygulanabilir. Evlilik sözleşmesiyle tamamen veya kısmen geçerli sayılabilir (AK. m. 28.5). AK. madde 28.6'da eşlerin uğradığı maddi ve manevi zararın Medeni Kanun hükümleri uyarınca diğerinden talep edebilir. Bundan başka, madde 28.7'de evlilik geçersiz sayılsa bile, eşlerden biri evlilik zamanı kazandığı soyadı taşıya bilir.

Belirtildiği gibi, TMK'da *iyiniyetli olan eşin kişisel haklarının korunması* ibaresine yer verilmiştir. Burada Kanunkoyucu iyiniyet şartının aramaktadır. Ancak, Azerbaycan Aile Kanununda iyiniyet kavramına yer verilmemektedir. Geçersiz evliliğin eşler yönünden hak ve yükümlülüklerin doğurmayacağı kesin hükme bağlanmış, ancak bazı istisnalar durumunda bazı hakların talep edebileceği açıklanmıştır. Yukarıda belirtilen hakların talebi, diğer eşin mağdur duruma düşmesi ve zarara uğraması koşulu aranmaktadır. Yani haklarının ihlal edildiği durumda belirtilen hakları talep edebilir. Ancak iyiniyet şartı öngörülmemiştir. Çünkü, iyiniyetli olmak tam olarak hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmez. Sadece, evliliğin geçersizlik koşullarının bilmemek ve bile bilecek durumda olmamak şartı yeterlidir. Bu yüzden Azerbaycan Aile Kanununda bu kavrama rastlanmadığını belirtmek gerekir.

Ayrıca, TMK'da hiç bir şart aranmaksızın, evliliğin geçersizliği zamanı eşlerin malvarlığının tasfiyesi, tazminat, nafaka ve soyad hakkında boşanmaya ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak, AK'da ortak malvarlığının bölgesüne Medeni Kanun esaslarına uygun olarak yapılacağı ve boşanmaya dair hükümlerin burada uygulanmayacağı açıklanmıştır. Sadece, eşlerden birinin hakları ihlal edildikte ortak edinilen malvarlığına ilişkin boşanmaya dair hükümlerin uygulanmasını mahkeme karar verebilir. Ancak burada, mahkemenin takdir yetkisi vardır. Zira kesin olarak zorunlu bir hüküm haline getirilmemiştir. TMK. madde 277'de mal ayrılığına geçiş hali düzenlenmiştir: evliliğin her hangi bir şekilde son bulması zamanı eşler mal ayrılığına geçerlerse, her biri ortak mal varlığından kendi kişisel olanları alır, diğer mal varlığı eşit şekilde bölünür. Eğer buna ait başka bir mal rejimi sözleşmesi varsa ve açık olarak öngörülmüşse o uygulanır.

Belirtelim ki, Kanun da sadece ortak edinilen mallara ve tarafların uğradığı zararın tazminine dair hükümler yer almaktadır. Nafakayla ilgili hükme rastlanmamaktadır.

Nafaka hükümleri sadece boşanma durumunda uygulanacağı anlaşılmaktadır. Yani, evliliğin geçersizliği durumunda, sadece hakkın ihlal edilmesi sonucu maddi ve manevi zarara uğrayan tarafın tazminat hakkının doğduğu anlaşılmaktadır.

Madde 28.5’de hakkın ihlali sonucu mahkemenin evlilik sözleşmesini kısmen veya tamamen geçersiz sayabileceği hükme bağlanmıştır. Burada da, mahkemenin yetkisi ön plandadır ve Kanun koyucu bunu kesin bir hüküm halinde belirtmemiştir. Mahkeme gösterilen delillere esasen, diğer tarafın hakkının ihlala edilmesini ispat ettiği takdirde evlilik sözleşmesinin geçerli sayabileceği anlaşılmaktadır.

Evliliğin geçersizliğinin diğer sonucu da soyad yönünden ortaya çıkar. TMK’da soyadla bağlı boşanmaya dair hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. TMK. madde 187’de kadının soyadıyla ilgili tanım yapılmıştır: kadın evlendikten sonra kocanın soyismini alır ancak isterse, kendi soyadını da önde kullanabilir. Bunun için evlendirme müdürlüğüne yazılı başvuru yapması gereklidir. TMK. madde 173’de boşandıktan sonra kadının soyadıyla ilgili durum şu şekilde belirtilmiştir: Kadın eğer menfaati varsa kocanın soyadının ala bilir ve bunun kocaya zarar vermemesi koşulu öngörülmüştür. Her bir halde koca bu durumun değiştirilmesini isteye bilir. Görüldüğü gibi TMK’da kadının soyad taşıyacağı ve evlilik sona ererse, önceki soyadının kullanacağı, ancak kocasının soyadının kullanmakta bir menfaati varsa ve bunun kocaya bir zararı yoksa, ayrıca bunu ispatlaması durumunda hakim, kocasının soyadının taşımaya izin verebilir. Azerbaycan Aile Kanununda soyadla ilgili kadın ve erkek ayrımı yapılmamış, ikisinden birinin istedikleri soyadı taşıyacağı belirtilmiştir. AK. Madde 30’da bu durum şu şekilde tanımlanmıştır: *Eşler istekleri üzerine ikisinden birinin soyadını ortak bir soyadı olarak seçebilir veya her biri evlilik öncesinde soyadını alabilirler veya eşinin soyadını kendi soyadıyla birleştirilebilir. Evlilik kuran kişilerin soyadlarından biri veya her ikisi çift soyada sahipse soyadları birleştirilemez. Eşlerden birinin soyadını değiştirmesi, diğerinin de soyadının değişmesine neden olmaz. Evlilik son bulduğu zaman, eşin ortak soyadını koruması veya soyadını eski haline getirme hakkı vardır.* Madde 28.7’de evlilik geçersiz sayılacağı durumlarda eşler seçtiği soyadı alma hakları vardır. Belirtildiği gibi, Kanunda, eşlerden birinin evliliğin iptali zamanı seçtiği soyadı taşıma hakkına sahip olması belirtilmiştir. Ancak TMK’da bunun bir şarta bağlandığı yukarıda belirtilmiştir.

“...Bir aileyi oluşturan bireyleri diğer ailelerin bireylerinden ayıran ve kuşaktan kuşağa geçen ada soyadı denir. Günümüzde her şahsın bir öz addan başka bir de bütün ailenin kullanacağı soyadı bulunmaktadır. Kişilerin soyadı kural olarak kanunla, istisna olarak da kişinin iradesiyle kazanılır... Kişilerin ad ve soyadı aile kütüklerinde bulunması gereken kişisel bilgiler arasında yer alır (5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu m. 7/1-c). Günümüzde soyadı, kişinin kimliğinin belirtilmesini, onun hangi aileye, soya ait olduğunun gösterilmesini (aidiyet) ve başka ailelerin bireylerinden ayırt edilmesini sağlar. Bu bakımdan soyadı, kişiler arası özel yaşam ilişkileriyle ilgili yanı sıra özel hukuk alanında; nüfus kayıtlarının düzenli tutulması, resmi belgelerde karışıklığın önlenmesi açısından da kamu hukuku alanında düzenlenmiştir. Soyadı, çeşitli yollarla (soy bağı), (evlenme), (evlat edinilme), (idari kararlar) kazanılır. 2525 sayılı Soyadı Kanunu(SK) yürürlüğe girdiği zaman seçerek soyadı kazanma imkanı da tanınmıştır (SK. m 4). Soyadı Kanunu’nun 1. maddesinde “Her Türk öz adından başka soy adını da taşımağa mecburdur” denildikten sonra 5. madde ile kanunun yürürlüğe girdiği 1934 yılında soyadına sahip bulunmayan ayırt etme gücüne sahip ergin kişilere, dilediği bir ismi soyadı olarak seçip kullanma serbestliği tanımıştır. Kanunun 3. maddesi rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleri ile genel ahlaka uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç isimlerin soyadı olarak kullanılmayacağını belirtmiş, 4. maddesi ise ailenin soyadını seçme görev ve hakkını evlilik birliğinin başkanı olan kocaya tanımıştır. Soyadı Kanunu’nun 4. maddesinin ikinci fıkrasının “evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasına tevdi edilmiş olsa bile babasının seçtiği veya seçeceği soyadı alır” şeklindeki birinci cümlesi Anayasa Mahkemesinin 08.12.2011 gün ve 2010/119 E., 2011/165 K. sayılı kararı ile iptal edilmiş olup Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçesi: “...Eşitlik ilkesi, aynı konumda bulunan kadın ve erkeğin yasalar önünde eşit haklara sahip olmasını gerektirir. Kişinin cinsiyeti nedeniyle karşı cinse göre ayrıcalıklı duruma getirilmesi bu ilkeye aykırı düşer. Ayrıca eşitlik, bireyler arasındaki farklılıkların göz ardı edilerek herkesin her bakımdan aynı kurallara bağlı tutulması anlamında da algılanamaz. Kimi kişilerin başka kurallara bağlı tutulmalarında haklı nedenler varsa, yasa önünde eşitlik ilkesine aykırılıktan söz edilemez. Bu nedenle, yaratılış ve işlevsel özelliklerin zorunlu kıldığı kimi ayrımlar haklı bir nedene dayandığı ölçüde eşitliği bozmadığı halde, sadece cinsiyete dayalı ayrımlar eşitlik ilkesine açık bir aykırılık oluştururlar. Eşler, evliliğin devamı boyunca ve boşanmada sahip oldukları hak ve yükümlülükler bakımından aynı

hukuksal konumdadırlar. Erkeğe velayet hakkı kapsamında tanınan çocuğun soyadını seçme hakkının kadına tanınmaması, velayet hakkının kullanılması bakımından cinsiyete göre ayırım yapılması sonucunu doğurur. Bu nedenle itiraz konusu kural, Anayasa'nın 10. ve 41. maddelerine aykırıdır, iptali gerekir...” şeklindedir... TMK m.187'ye göre, evlenmeyle birlikte kadın kural olarak kocasının soyadını aldığından, ailenin soyadı aslında kocanın (babasının) soyadından başka bir şey değildir. Çocuk, ismi dolayısıyla ikame edeceği davada, mirasçı sıfatıyla değil asıl hak sahibi sıfatıyla hareket eder. Bu sebeple, ana ve babası evli iken doğan çocuk doğal olarak babasının soyadını taşıyacaktır. Dolayısıyla evlilik içinde doğan çocuğun babasının (ailenin) soyadını alacağına dair düzenleme emredicidir. Çocuğun başka bir soyadı alması mümkün değildir. Anlaşma yapmak suretiyle değişik bir sonuca varılamaz. Şüphesiz, soyadının sonradan haklı sebeplerle mahkeme kararıyla değişmesi mümkündür (TMK m.27). Ayrıca evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi, çocuğun soyadı üzerinde etkili olmaz. Ana ve baba boşanmış veya baba ölmüş olsa dahi kural böyledir. Boşanma veya ölüm üzerine velayetin annede olması soyadında herhangi bir değişikliğe sebep olamaz. Babanın soyadı veya çocuk reşit olduktan sonra kendi soyadını usulüne uygun olarak açacağı bir dava sonunda verilecek kararlarla değişmedikçe, çocuğun da soyadı değişmez. O halde velayete sahip ana dahi bu hakka dayanarak kişiye sıkı sıkıya bağlı kişilik haklarıyla ilgili çocuğun soyadının değiştirilmesi davasını açamaz (HGK'nun 25.12.2013 gün ve 2013/18-464 E., 2013/1698 K.; HGK'nun 13.03.2015 gün ve 2013/18-1755 E., 2013/1039 K. sayılı ilamları). Somut olayda da, anne baba sonradan boşanmış olsalar da soyadı değiştirilmek istenilen küçük, evlilik içinde doğmuştur. Az yukarıda belirtildiği üzere, TMK m. 321 uyarınca ana ve babası evli iken doğan çocuk babasının soyadını taşır. Evlilik içinde doğan çocuğun babasının (ailenin) soyadını alacağına dair düzenleme emredicidir. Çocuğun başka bir soyadı alması mümkün değildir. Soyadı Kanunu'nun 4. maddesi ilk defa soyadı alınması ile ilgili düzenlemeler içerdiğinden somut olayda uygulanması mümkün değildir. Bu nedenle boşanma sonrası velayet kendisinde olan annenin, küçüğün soyadını kendi soyadı ile değiştirilmesini istemesi mümkün değildir. Hukuk Genel Kurulunda yapılan görüşmeler sırasında; Anayasa'nın 10. ve 41. maddelerinde düzenlenen eşitlik ilkesi uyarınca, davacı annenin de küçüğün soyadını seçme hakkının bulunduğu ve eldeki davayı açabileceği ileri sürülmüş ise de, bu görüş yukarıda belirtilen nedenlerle Kurul çoğunluğu tarafından benimsenmemiştir. Hal böyle olunca, Yerel Mahkemece, Hukuk Genel Kurulunda da

benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulması gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır...” (Yargıtay, 19.6.2015).

5.5.3 Mirasçılar yönünden

TMK. madde 159’da evliliğin geçersizliğinin mirasçılar yönünden tanımı yapılmıştır: Evliliğin iptali davasının açma hakkı mirasçılara devr edilemez. Lakin, dava aşılmışsa, onu devam ettirebilirler. Davanın sonucu zamanı hayatta kalan eşin iyiniyetli olmaması sonucu kazandığı hakları da kaybeder.

Azerbaycan Aile Kanununda evliliğin geçersizliği sonucu mirasçılar yönünden bir düzenleme yapılmamıştır. Miras hukuku Medeni Kanunun ayrı bir bölümü olduğu için Aile Kanununa getirilmemiştir. Ancak, TMK’da olduğu gibi, Azerbaycan Aile Kanununda da geçersiz evlilikten doğan çocukların hakları geçerli evlilikteki gibidir (AK. m.28.4). Bu yüzden çocuklar miras sahibi olurlar. Ancak eşlerin mirasçı olamayacağı düşünülmektedir (Abdullayev, 2004:11).

6. SONUÇ

Sonuç olarak, Türk ve Azerbaycan hukukunda evliliğin geçersizliğinin tanımı anlatılmıştır. İlk önce her iki ülkenin hukukunda evliliğin yapıma şartları, engelleri ve kuruluşu, sona ermesi anlatılmıştır. Aslında evliliğin geçersizliğini de evliliğin son bulmasının bir şekli gibi düşünülmektedir. Bu yüzden evliliğin sona erme nedenleri içinde evliliğin geçersizliğinin de yer alması mantıklıdır.

Evliliğin geçersizliği dediğimiz zaman, evliliğe engel olacak nedenlerin var olması halinde bile yapılmış evliliğin geçersiz olacağına Kanun koyucu tarafından öngörülmesidir. Bu koşullar varsa, kurulmuş evlilik sayılmayacak ve baştan itibaren geçersiz sayılacaktır. Bu yüzden, evliliğin geçersizliğinin koşulları, evliliğe engel olan nedenlerle uyuyor. Evliliğe engel olan nedenler hısımlık (TMK. m.129), önceki evlilik (TMK. m. 130), akıl hastalığı (TMK. M. 133) belirtilmiştir. Bu nedenler hem de, evliliğin geçersizliğine neden olan sebeplerdir. Ancak burada bir sebep de sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun olmak da ilave edilmiştir. Çünkü, ayırt etme gücünden yoksunlukla akıl hastalığı farklı terimlerdir.

Belirtmek gerekir ki, Azerbaycan Aile Kanununda da evlenmeye engel olacak nedenler de evliliğin geçersizliğine sebep olan hükümlerle aynıdır. Ancak, AK'da evlenme yaşının doldurmama da bir mutlak evlilik geçersizliği nedenidir. TMK'da bu nisbi butlan sebebidir. Ayrıca, Azerbaycan Aile Kanunda evliliğin geçersizliğine dair dava sürdüğü sürede buna neden olacak Kanundaki koşullar ortadan kalkarsa, mahkeme o koşulların kalktığı zamandan evliliği geçerli sayabilir. Ancak, böyle bir düzenleme TMK'da belirtilmemiştir.

Evliliğin geçersiz kılan koşullardan diğeri de TMK'da nisbi butlan halleri olarak düzenlenmiştir. Nisbi butlan geçici olarak ayırt etme gücünden yoksun olmak (TMK. m.148), yanlışlık (m.149), aldatma (m.150), korkutma (m.151) nedenleri olabilir. AK'da bu durum, dava açma hakkı olan eşin bu sebeplerle hakkı ihlal edildiğinde öngörülmüştür. Yani anlaşıldığı gibi Azerbaycan Aile Kanununda evliliğin geçersizliği mutlak ve nisbi butlana ayrılmamıştır. Sağlık raporunu sunmama ve

muvazaalı evlilikler de evliliğin geçersizliği nedenlerindedir. Belirtelim ki, Azerbaycan Aile Kanunu Rusya Federasyonu aile hukukundan alındığı için buradaki hükümler nerdeyse bire bir aynıdır. Bu yüzden daha çok rus doktrinlerinde hükümlerin gerekçeleri araştırılmış ve fayda sağlanmıştır.

AK'da evliliğin geçersizliğinin ortadan kalkma nedenleri de açıklanmıştır. Buraya evliliğin geçersizliğine dair dava sürdüğü sürede buna neden olacak Kanundaki koşullar ortadan kalkması (m.27.1), evlilik yaşının doldurmayan eşin haklarının korumak için ve onun evliliğin sona ermesinde rızası olmadıkta (m.27.2), sahte evlilik üzerine mahkemede dava devam ettiği sürede gerçek bir evlilik kurulduğu zaman 27.3), önceden son bulan evlilik (m.27.4) sonradan geçersiz sayılamayacağı belirtilmiştir. Ancak Kanunda açıkça belirtilmese de madde 27.4'de anlaşılacak üzere hısımlık ve önceki evlilik durumunda evlilik fesih edilse bile evlilik sonradan geçersiz sayıla bilir. Bu nedenle anlaşılır ki, bu iki durum Kanunda kesin olarak düzeltilmesi mümkün olmayan durumlardır.

TMK'da sadece evliliğin geçersiz sayılamayacağı durumlar şekil kurallarına uymama ve kadının bekleme süresi olarak belirtilmiştir. Ancak, evliliğin geçersizliğini ortadan kaldıran haller düzenlenmemiştir.

Türk Medeni Kanununda evliliğin geçersizliğini ortadan kaldıran bir hak düşürücü süreden bahs edilmiştir. Nisbi butlan sebebi olan yanılma, aldatılma ve kokutma zamanı evlilik kurmuş kişiler sonradan iptal sebebinin öğrendiği veya korkunun etkisinin kalktığı tarihten başlayarak altı ay içinde ve her halde evliliğin gerçekleşmesinden beş yıl içinde evliliğin iptalinde dair dava açma hakkına sahiptirler. Dava açılmadığı durumda evlilik geçerli sayılacaktır. Görüldüğü gibi burada da evliliğin geçersizliğinin ortadan kaldıran durum bir hak düşürücü süredir.

Azerbaycan Aile Kanununda olduğu gibi Türk Medeni Hukukunda da evliliğin iptali yalnız mahkeme tarafından karar alına bilir. Ancak boşanma zamanı, AK'da hem ilgili yerleşim makamı, hem de mahkeme tarafından boşanma kararı alına bilir. Bu bakımdan iki Kanun arasında bazı farklar vardır.

Evliliğin iptalini talep etme hakkı Azerbaycan Kanunda kesin olarak belirlenmiştir. Evlilik kurulduğu zaman hakkı ihlal edilen taraf evliliğin iptalini isteyebilir.

Evliliğin geçersizliğinin sonuçları TMK. madde 157'de çocuklar, eşler ve mirasçılar yönünden açıklanmıştır. Geçersiz ilan edilen evlilikten olan çocukların ebeveynler

iyiniyetli olmamasına karşın yine de çocukların o evlilikte doğmuş gibi sayılacağı ve çocuklar ile ebeveynler arasında düzenin boşanmaya dair hükümlerin uygulanması öngörülmüştür. Azerbaycan Aile Kanununun ise bu durum madde 28.4’de açıklanmış ve evliliğin geçersiz sayılması bu evlilikten doğan veya evliliğin geçersizliğinden üç yüz gün içinde doğan çocukların haklarına bir etkisi olmadığı belirtilmiştir.

Evliliğin geçersizliğinin sonuçlarının diğeri de eşler yönündedir. TMK. madde 158’de evliliğin bultanı zamanı, evlendiği zaman eğer diğere eş iyiniyetliyse, o zaman elde ettiği kişisel haklarını sürdürmeye devam eder ve çiftlerin diğere ilişkileri (mal rejimleri ve s.) boşanmayala ilgili maddelerin uygulanacağı belirtilmiştir. Azerbaycan Aile Kanunu madde 28’de geçersiz sayılan evlilik eşler yönünden karşılıklı hak ve yükümlülükler doğurmaması, eşlerin ortak elde ettikleri malvarlığı Azerbaycan Mülki Mecellesi esaslarına tabi tutulması, evlilik sözleşmesinin geçersiz sayılacağı ve maddi ve manevi zararın da Azerbaycan Mülki Mecelle esaslarına göre talep edilebileceği, aynı zamanda eşler dilerse evliliğin iptalinden sonra diğere soyadını taşımaya devam edebileceği açıklanmıştır. Burada da her iki Kanun karşılaştırılmış ve aralarındaki farklar açıklanmıştır. Farkların özellikle malvarlığının bölünmesinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, soyada dair hükümlerin de farklı olduğu görülmüştür.

Evliliğin geçersizliğiyle boşanma arasındaki farklar da incelenmiştir. TMK’da evliliğin sona erme şekli olan boşanmanın bazı sebeplerinin evliliğin geçersizliği ile uyduğu anlaşılır. Buna örnek olarak, madde 165’de düzenlenen akıl hastalığıdır. Akıl hastalığı evliliğin geçersizliğinin bir sebebi olarak da karşımıza çıkar. Ancak, burada önemli olan boşanmadaki akıl hastalığının evlilik kurulduktan sonra oluşmasıdır. Evliliğin geçersizliğinde ise evliliğe engel olacak derecede akıl hastalığının olması evlilik kurulduktan önce var olması gerekir. Evliliğin geçersizliğiyle evlilik son bulursa, evlilik baştan itibaren geçersiz sayılacaktır ve geriye etkildir. Boşanmadaysa, tam tersine evliliğin sona ermesi ileriye doğru etki yaratır. Bu nedenlerle ikisi bir birinden farklıdır.

Her iki durumla ilgili birçok Yargıtay kararları bulunmaktadır ve araştırmamızda da Yargıtay kararlarına yer verilmiştir.

Araştırmada her iki Kanun ayrı ayrılıkta incelenmiş ve son bölümde aralarındaki farklara değinilmiştir. İster boşanma hükümleri bakımından, isterse de evliliğin geçersizliği bakımından evliliğin sona ermesinde farklar görülmektedir. Bu farkların

neden kaynaklandığı da anlaşılabilir. Azerbaycan Hukuku genel itibariyle Rusya Hukukundan alındığı için Kanundaki hükümlerin çoğu ve yapılan araştırmalar daha çok rus doktrinlerinden ve dersliklerinden yarar sağlanmıştır. Bu nedenle aralarındaki farkların olması doğaldır. Türk Medeni Kanunu da daha çok alman hukukundan faydalandığı için böyle bir karşılaştırmanın yapılması çok ilgiçektir. Araştırmada da bu nevi kaynaklardan yan geçilmemiş ve olanak oldukça faydalanmıştır.

Bunları yanı sıra, Azerbaycan Anayasa Mahkemesinin Kanun hükümlerinin şerhi ve üst düzey mahkemelerin (apellyasiya) kararları incelenmiştir. Konu incelendiği zaman iki ülkenin mahkeme sistemlerinin de farklı olduğu anlaşılır.

Bunlarla birlikte Kanunların tam olarak keskin şekilde bir birinden farklı olması da söylenemez. Her iksinde de benzer hükümlerin olduğu görünür. Evliliğin geçersizliği koşullarından olan akıl hastalığı, hısımlık, önceki evlilik bunlara örnek ola bilir. Ayrıca, her iki Kanunda da akıl hastalığının evliliğe engel olacak derecede olması düşünülmektedir. Bundan başka, hısımlığın da evliliğe engel olacak derecede olması öngörülmüştür.

Bundan başka, iki Kanun arasında eşitlik ilkesi yönünden bazı ayrımcılıklar getirilmiştir. Örneğin, TMK'da evliliğin sona ermesi zamanı kadının bekleme süresi öngörülmüştür. TMK. madde 132'de evlilik son bulduğu zaman, kadın, evliliğin son bulması anından itibaren üçyüz günlük evlenme yasağı süresine tabidir ve doğurmakla bu sürenin bittiğihükme bağlanmıştır. Ancak kadının eski evlilikten gebe kamadığı veya eşlerin tekraren beraberliklerini sürdürmeleri istekleri bulunduğu durumda mahkeme bu süreyi iptal edebilir. Azerbaycan Aile Kanununun da ise bunun aksine benzer bir hüküm belirtilmiştir. AK. m.15 kadının hamilelik süresi ve çocuğun doğumundan sonra bir yıl boyunca kocası boşanmak için dava açamayacağı belirtilmiştir. Belirtildiği gibi bekleme süresi iki Kanunda da yer almaktadır. Ancak, TMK'da kadın için, AK. ise erkek için bir bekleme süresi öngörülmüştür.

Kanundaki benzer ve farklı hükümlerin olması kanaatimizce doğaldır ve kültür ve tarihi gelişim süreciyle bağlı olan bir durumdur. Araştırmanın da iki ülkenin hukuk düzenine bir katkı sağlayacağı umud edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdullayev Samir**, (2004) Azərbaycan Respublikasının Vərəsəlik Hüququ, Vərəsəlik Qanunvericiliyinin Kommentariyası, Bakı.
- Akıntürk Turgut, Ateş Karaman Derya**, (2014)*Türk Medeni Hukuku, Aile Hukuku*, C.2, B.16, Beta.
- Ayan Serkan**, (2004) *Evlilik Birliğinin Korunması*.
- Azərbaycan Respublikası** (2012) *Ali Məhkəməsinin Bülleteni*.
- Azərbaycan Respublikası** (2016) Ailə Qanununun 76, 78 və 112. Maddələrinin Şərhinə Dair *Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi*, Plenum Qərarı.
- Azərbaycan Respublikası** (2015) *Nazirlər Kabinetinin 122 Nömrəli Qərarına Əlavə 2*. 3.9, 28.04.2015, <http://eqanun.az/framework/29986>.
- Azərbaycan Respublikası** (2015) Ailə Məcəlləsinin 15. Maddəsinin Şərhi Haqqında, *Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi*, Plenum Qərarı.
- Azərbaycan Respublikası** (2013) Ailə Məcəlləsinin 17.2.3 və 182. Maddələrinin Bəzi Hökümlərinin *Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60. Maddəsinin I. Hissəsinə Uyğunluğunun Yoxlanılmasına Dair*, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenum Qərarı.
- Battal Ahmet**, (2008) *Boşanma Sebepleri*.
- Berki Şakir**, *Türk Medeni Kanununda Evlenmede Mutlak Butlan*.
- Camkurt Mehmet Zülfi**, (2011) *Ölüm Karinesi ve Gaiplik Durumunda Sosyal Güvenlik Mevzuatı Kapsamında Hak Sahiplerine Gelir ve Aylık Bağlanması*.
- Cılga İbrahim**, (2008) *Aile Mahkemelerinde Çalışma Yöntemi*.
- Çetiner Selma**, *Aile ve Çocuk Hukuku*.
- Dural Mustafa, Tufan Ögüz, Alper Gümüş**, (2012-2014) *Medeni Hukuk, Aile Hukuku*, C.3.
- Erkan Vehbi Umut, Yücer İpek**, (2011) Ayırt Etme Gücü, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.3.
- Gençcan Ömer Uğur**, (2011) *Aile Hukuku*, YETKİN Yayınları.
- Güdücü Burcu**, *Evlilik, Akıl Hastalığı ve Hukuki Süreç*.
- Keskin Dilşad**, (2011) Küçük Yaşta Evlenmenin Müeyyidesi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.15, S.4.
- Kılıçoğlu Ahmet M.**, (2016) *Aile Hukuku*, B.2.
- Köseoğlu Bilal, Kocaağa Köksal**, (2009) Aile Hukuku ve Uygulaması Bilimsel Görüşler ve Yargı İçtihatları, *Türkiye Barolar Birliği*, S.163.
- Müzəffərli Elvin**, Nikaha Daxil Olmaq Üçün Lazım Olan Sənədlər, Onların Alınma Prosedurları və Orqanları,
- Oğuztürk Hatemi/Kalkan**, (2014) *Aile Hukuku*, B.4.
- Orucov Etibar**, (2004) *Ailə Qanunvericiliyi və Onun Tətbiqi*, Çinar-Çap, Bakü.
- Öncü Fatih**, (2010) *Medeni Hukuk*, Adli Psikiyatri.

- Rüzgaresen Cumhuri,**(2012) *Gaip Borçunun İflası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.*
- Sultan Rüfət,** (2011) *İlk Nikah Yaşının 18.əQaldırılması Genofondumuzun İnkişafı İlə Bağlı Məsələdir,* Bakı Xəbər.
- Tanyeri Güzin,** (2007) *Evliliğin Butlanı Konulu Karar İncelemesi,* Hukuk Gündemi, S.8.
- Tutumlu Mehmet Akif,** (2017) *Medeni Usul Hukuki Sorunları,* C. 4.
- T.C. Resmi Gazete,** Evlendirme Yönetmeliği.
- Uler Yıldırım,** (1970) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, *İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları.*
- Yüksel Reyhani,** (2014) *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Türk Medeni Kanun Bakımından Kadın-Erkek Eşitliği, C.18, S.2.
- Антокольская. М.В,** (2002) *Семейное Право.*
- Брачный Договор в** (2008-2017) *Московской Коллегии Адвокатов «Жорин и партнеры».*
- Вишнякова. А.В,** (2010) *Семейное и Наследственное Права Учебная Пособия,* Волтерс Клувер.
- Гришмановский. Д.Ю.,** *Проблемные Вопросы, Возникающие При Признании Брака Недействительным.*
- Дубровская. Ирина,** *Я Требую Развода и Раздела Имущества.*
- Косарева Ирина,**(2009) *Признание Брака Недействительным Некоторые Вопросы Теории и Практики.*
- Рузакова. Ольга Александровна, Семейное право.** (2010) *Учебник, Эксмо;* Москва.
- Тарсуна. Н,** (2007) *Брак по Российскому Семейному Праву.*

İnternet Kaynakları:

- Url-1** <https://www.nvi.gov.tr/hizmetlerimiz/nufus-hizmetleri/evlenme-islemleri>
- Url-2** www.kazanci.com
- Url-3** <http://www.mfa.gov.az/content/227>
- Url-4** <http://eqanun.az/framework/29986>
- Url-5** <http://supremecourt.gov.az/post/view/795>
- Url-6** <http://bakuappealcourt.gov.az/>
- Url-7** <https://courts.gov.az/az/sumgayitappeal>
- Url-8** <https://legalbank.net/>

ÖZGEÇMİŞ



Adı Soyadı : Aynur QULIYEVA
Doğum Tarihi ve Yeri : 19 Nisan 1991 - Sumqayıt Şeh.
Medeni Durumu : Bekâr
E-posta : aynurquliyeva.aq@gmail.com
Telefon : 64 8 01 27 ev - (051) 460 61 76 mob.

ÖĞRENİM DURUMU

Lisans : 2008 – 2012, BDÜ, Tarih
Yüksek Lisans : 2015 – 2018, İAÜ, Hukuk

İş DENEYİMİ : 2015, Bakü Avrupa Oyunları,
2017, İslam Oyunları

BİLGİSAYAR BİLGİLERİ

Office programları (Word, Excel, Powerpoint) : İyi
Diğer (Photoshop) : İyi

YABANCI DİL

Azerice : İyi
Türkçe : İyi
İngilizce : İyi
Rusça : İyi
Fransızca : Orta düzeyde